תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי חלה

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי חלה

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-חלה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
פרק ב 20
הלכה ג 20
פרק ג 21
הלכה א 21
פרק ד 31
הלכה ב 31

פרק א

הלכה א

מהו שילקה על חלתן ד"ת כו'. הנה הסוגיא הזאת קשה מאד ועמלו המפרשים להעמידה על בורי' וביותר לקמן (בהלכה ב') מענין הזה כאשר יבואר בע"ה. דהקושיא אינה צריכה לפנים מאי מדמה הירושלמי הענין דחלה במינין מחולקין ואיסורין אחד לענין פיגול ונותר דהתם הוי מין אחד ואיסורין חלוקין זמ"ז כידוע ומובן החומרא בענין הזה מאליו ובס' נו"י רצה לפרש מעיקרא דהירושלמי מוקי ליה כמ"ד בבבלי דהענין הפיגול והנותר מיירי בב' מינין וס"ל לרשב"ל דטכ"ע לאו דאורייתא וה"נ גבי חלה ע"כ דס"ל דטכ"ע מדרבנן. ואתפלא ע"ז ומה ענין טכ"ע איכא גבי חלה הא הכא גבי חלה ע"כ מיירי דאינו נרגש הטעם של המינין דאל"כ מהו צריך הצירוף לחמשה מינין הא משנה מפורשת היא לקמן (בפרק ג') דהעושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה משום גרירה וא"כ ל"ל הצירוף של חמשה מינין דנקט התנא דמצטרפין זע"ז הא במין אחד סגי אם יהיב טעמא אלא וודאי דהחילוק בין הצירוף של חמשה מינין לחיטים ואורז דהתם בעינן טעם דגן והכא אפילו אינו נרגש הטעם של כל אחד וא"כ אין להוכיח דרשב"ל ס"ל דטכ"ע מדרבנן וזה פשוט. [אבל יש לתרוצי זה ואין זה דיוק כל כך] אבל הענין בעצמו קשה להבין וכי מה לן דהמין אחד בטל בחבירו הא מכל מקום איסור אחד הוא וצ"ע גדול להבין זאת. ובס' נו"י כתב דהגמ' מדמה לה לפיגול ונותר משום דהירושלמי ס"ל דאפילו הוא איסור אחד כל שחלוקין בטעמם מבשלין זא"ז אבל לכאורה קשה אם כן האיך מייתי מרשב"ל דאמר הפיגול והנותר וכו' דהתם איסורין חלוקין וכתב דלכאורה אפשר ליישב כמו שהקשו התוס' ז"ל במס' זבחים (דף ע"ח) דהא תנן במעילה הפיגול והנוחר אין מצטרפין זע"ז מפני שהן ב' שמות ואמר בגמ' ל"ש אלא לטומאת ידים דמדרבנן אבל לענין אכילה מצטרפין דתניא ר"א אומר לא יאכל כי קודש הוא כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו וי"ל דהתם בדלא מיערב אבל הכא בדמיערב בטל דאיסורין מבטלין זל"ז א"נ הכא ללקות משום פיגול ונותר קאי אבל התם מיירי לעבור עליו משום כל שבקודש פסול בא הכתוב וכו' ועוד התם נהי דאיסורא איכא אבל מלקות ליכא ע"כ. וא"כ אפשר לומר דהירושלמי ס"ל דהוי איסור אחד משום כל שבקודש פסול אך הטעם בטיל ברוב עכ"ל. ודבריו תמוהין כי בוודאי לא עלה זה על דעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל לפרש הסוגיא דמס' זבחים (דף עח ע"א) דס"ל לרשב"ל דפיגול ונותר הוי איסור אחד משום כל שבקודש פסול ותירוצם הראשון הוא דהתם במעילה והכא בזבחים ס"ל דהאיסור אחד משום כל שבקודש פסול ורק במעילה מיירי

בדלא מיערב ובזבחים מיירי במיערב ואיסורין מבטלין זא"ז ז"א דהאיך יעלה על הדעת דלפיכך פטור גבי פיגול ונותר אע"ג דהוי מאיסור אחד משום דהטעמים נבטלין זב"ז. ומאי איכפת לן אם הטעמים בטלים כיון דעכ"פ הוי איסור אחד והאיך שייך התראת ספק בזה דהא עכ"פ אסור באיסור אחד דהא הענין דהתראת ספק פירש"י ז"ל במס' זבחים התם וז"ל אי אפשר שלא ירבה מין א' על חבירו כשהוא לועס אותו בפיו נבלל מין אחד לתוך חבירו מיעוטו של זה בטל ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע במינו וא"א לכוין שלא יהא מין אחד בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממין חבירו בו ונמצא שאין באותו המין כשיעור דבציר ליה שיעורא וכי מתרין בו לא ידעינן משום מאי מתרין בו וצריך להתרות בו משום איסור הילכך כי מתרין ביה משום פיגול הוי התראת ספק דילמא לא בדידיה הוי חיוביה וכו' וזה דווקא בב' איסורין מלאוין מחולקין אבל בלאו אחד משום כל שבקודש פסול וכו' לא שייך התראת ספק דמה לן אם הטעם הזה יש בו ואם הטעם של אחר הא מ"מ איסור אחד הוא. א"ו ברור באין ספק שכונת התוס' ז"ל בתירוצם הראשון דנ"מ בין זבחים למעילה דהתם מיירי בדלא מיערב והכא מיירי בדמיערב ואיסורין מבטלין זא"ז לאו דהכא נמי ס"ל דהוי איסור אחד משום כל שבקודש ורק בדמיערב הטעמים של איסורין בעלין זא"ז ז"א אלא דכוונתם דהכא בזבחים ע"כ מיירי בשני איסורין כלומר לאוין מחולקין ולא משום כל שבקודש פסול וכו' והתם במעילה (דף י"ז) נמי מיירי באיסורין מחולקין ולא מלאו אחד והא דקאמר התם דלאכילה מצטרפין הפיגול והנותר משום דהוי לאו אחד משום כל שבקודש פסול וכו' היינו דהגמ' קאמר שם אפילו לר"ש דס"ל במס' ערלה (פ"ב) דב' שמות אין מצטרפין מ"מ בקודש מודה משום הקרא דר"א כל שבקודש פסול וכו' אבל לרבנן דפליגי על ר"ש לא בעינן האי כל שבקודש דבלא"ה מצטרפין אפילו ב' איסורין והא דקאמר ר"ש ב"ל במס' זבחים (דף כ"ב) איסורין מבטלין זא"ז והתם קאמר דמצטרפין ע"ז תירוצם הראשון דהתם מיירי בשאינו בלול והכא מיירי בבלול ולא בדיתי הדברים האלו מלבי כי כן מפורש בתוס' ז"ל גופי' במס' שבת (דף פ"ט ע"ב) וז"ל והא דאמר רשב"ל במס' זבחים (דף ע"ח ע"א) הפיגול והנותר וכו' אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו וכו' וכו' ומדמבטלין זא"ז היה משמע דשני איסורין לרבנן דר"מ אין מצטרפין צ"ל אע"פ שמבטלין זא"ז כשעירבן מצטרפין הן למלקות וכן מוכח במעילה בפ' קדשי מזבח (דף י"ז) דתנן הפיגול והנותר אין מצטרפין וקאמר בגמ' ל"ש אלא לטומאת ידים מדרבנן אבל לענין אכילה מצטרפין והא דאיצטריך ר"א לאתויי הקרא דלא יאכל וכו' כל שבקודש פסול בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו פי' מדנאמרו בלאו

אחד מצטרפין לא איצטריך אלא לר"ש דאמר ב' שמות אין מצטרפין ובקודש מודה משום קרא דר"א אבל לרבנן אפילו בעלמא מצטרפין. אלמא בפירוש דהתוס' ז"ל ס"ל נמי דהכא בזבחים מיירי בשני איסורין וכל קושיתם ממעילה הוא דהכא בזבחים ס"ל דפיגול ונותר מבטלין והתם במעילה קאמר דמצטרפין. ע"ז תירצו דהכא בבלול והתם בשאינו בלול. ולעולם ע"כ הכא מיירי בשני איסורין ובתירוצם הב' תירצו דאפילו התם נמי בבלול מ"מ הוי איסור אחד משום כל שבקודש פסול וכו'. וזה ברור באין ספק כלל. אבל באיסור אחד לא עלה על הדעת כלל דיבטלו הטעמים. וכי מה איכפת לן. דהטעמים נבטלים דכל עיקר ביטול דהמין הבטל נוסף עלהמבטל ונקרא בשמו כדפירש"י שהבאתי וזה לא שייך רק בב' איסורין אבל באיסור אחד מה איכפת לן דהמין האחד בטל בחבירו והמין הבטל נוסף על המין המבטל ונקרא בשם המין המבטל מה איכפת לן הא עכ"פ האיסור הוי אחד. ולכן נראה לפענ"ד לבאר הענין על נכון בע"ה ועי"ז תתבאר ג"כ הסוגיא (בהלכה ב') דגרסינן שם על המתניתין האוכל מהן כזית מצה בפסח יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בכרת אמר ר' יעקב בר זבדי זאת אומרת שלוקין על חלתן ד"ת ר"י בשם ר"ח בר ווא תיפתר שאכל כזית מזה וכזית מזה א"ר יוסי ואפילו תימר כזית מכולהון שניא היא שכולהון שם חמץ מחלפא שיטתו דר' יוסי תמן הוא אומר שני דברים רבין על אחד ומבטלין אותו וכא הוא אומר הכין אר"י ב"ר בון כיני מתני' או כזית מזה וכזית מזה ע"כ. ועמלו המפרשים ז"ל להעמיד הך סוגיא על חלה. אבל נראה לפענ"ד דרך נכון בהירושלמי דבהלכה א' וירווח לן שמעתא בהלכה ב'. דנראה לפענ"ד [אם כי קי"ל כרבנן דפליגי עם ר' שמעון וס"ל (בפ"ב דערלה) דג' מינין משם אחד מצטרפין וכפירוש ר"ת ז"ל התם במס' שבת (דף פ"ט ע"ב) דג' מינין משם אחד הוא מאיסור אחד וכמו כן קי"ל במס' מעילה (בפ' קדשי מזבח) דכל הנבלות מצטרפין כגון נבלת השור ונבלת השה ונבלת הצבי כולן מצטרפין לכזית כיון דהוא משם אחד וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהלכות מאכלות אסורות דכן כל המינים המחויבים בתרומה ובמעשר מצטרפין לכזית אחד בטבל לענין שיחול האיסור טבל בכזית ע"י צירוף מכל המינים וכתב הא למה זה דומה לנבלת השור ונבלת הצבי דמצטרפין לכזית וזה מבואר בהדיא במשנה (במס' מעילה) דכל הנבלות מצטרפין לכזית. וכן במס' יומא (בפ' יוה"כ) גרסינן במשנה דכל האוכלין מצטרפין לככותבת והתם בודאי לענין מלקות ולא אשתמיט בשום דוכתא דיפלוג רשב"ל עלה ויסבור דכל הצירוף הוא מדרבנן מטעם ב' דברים רבים על אחד לשיטתו דס"ל דאיסורין מבטלין זא"ז כמו הכא בחלה [ואין לומר דהתם נמי ס"ל דהוא מדרבנן והא דבעינן הצירוף גבי נבילה וגבי יוה"כ הוא משום דרשב"ל לשיטתו דס"ל

דחצי שיעור מן התורה מותר והירושלמי דס"ל דלרשב"ל ח"ש מותר אפילו מדרבנן כמו דס"ד בש"ס דילן ע"כ ע"י צירוף דרבנן נעשה שיעור שלם ולעולם אין לוקין עליו אלא דהוי צירוף דהתם כמו גבי חלה דחייב בחלה מדרבנן דהוי שיעור שלם לענין חלה ה"נ הוי שיעור שלם לענין נבלה ולענין יוה"כ מדרבנן ז"א דהא שיטת הירושלמי (בפ"ו דתרומות) דרשב"ל מודה ביוה"כ א"כ ל"ל הצירוף ביו"כ לשיעור כיון דהוא מדרבנן דהא חצי שיעור נמי אסור מה"ת א"ו דהתם הצירוף מדאורייתא משום דמיתבא דעתי' והכל משם אחד ולא אמרינן ב' דברים רבים וכו' וה"נ מכיון דכולן חייבין בחלה אמאי נימא דמבטלים זל"ז אבל משום זה לא אריא דאיכא למימר דהתם מצטרף מדאורייתא ול"ק מחלה ז"א דבחלה מיירי בבלול ולפיכך מבטלין זא"ז אבל התם באינו בלול ולפיכך מצטרפין כמו שחלקו בתוס' ז"ל הנ"ל בין זבחים למעילה. אבל לאחר כל התירוצים לא אבין הענין דביטול ב' מינין באיסור אחד וגם יקשה הברייתא דמס' כריתות (דף י"ג ע"א) מובא בראש"ז ז"ל בפ' יוה"כ דמאכילין למעוברת ביוה"כ. פחות מכשיעור כדי שלא יהיה כזית בכדי אכילת פרס. ולרשב"ל הלא יכול להאכילה כשיעור וע"י שילעוס מב' מינים כאחת ולא יהיה רק איסור דרבנן] דהכא גבי חלה ענין אחר הוא ונקדים קצת הערות נכונות בסוגיא דהלכה ב' דר' יעקב בר זבדי מוכיח מן מתניתין דלוקין על חלתן ד"ת משום דמשמע לי' דמתניתין מיירי כזית חמץ בתערובות אלו ה' מינין וקתני דחייב בהכרת אלמא דלא הוי מדרבנן וע"ז מדחה ר"י בשם ר"ח בר ווא תיפתר שאכל כזית מזה וכזית מזה וקשה להבין וכי אם אכל כזית מזה ומזה לפיכך הוי מדאורייתא הא טעמא דרשב"ל דהוי מדרבנן משום שני דברים רבים על אחד וא"כ מאי אהני לן דהוי כזית וכי כזית אינו בטל בשני זיתים. אמר ר' יוסי אפילו תאמר כזית מכולהון שניא היא שכולן שם חמץ גם זה קשה להבין מאי פירוש הוא אלו הדברים ובס' נו"י פי' דהיינו הא דאמרינן מאי נ"מ דהוי ב' מינין כיון דאיסורן אחד. וע"ז פריך מחלפא שיטתיה דרבי יוסי תמן הוא אומר ב' דברים וכו' וכא הוא אומר הכין פי' ואם כן מוכח דאפילו באיסור אחד מבטלין זה את זה כן פי' בס' נו"י ודוחק גדול לפרש כו דאם נפרש דר"י מחדש דב' מינין באיסור א' אין מבטלין זה את זה למה להגמ' להביא ממרחק לחמם להקשות מר"י דחמץ אר"י דחלה דבאיסור אחד דחמץ אין מבטלין זה את זה ובאיסור אחד דחלה ס"ל תמן דמבטלין זה את זה. קשה הא אי לא הי' מצינו לעיל גבי חלה מימרא דר' יוסי דס"ל דמבטלין זא"ז משמע דהיה ניחא מימרא דר"י הכא גבי חמץ וקשה האיך נפרנס דברי ר' יוסי הכא בדוכתי' דקאמר שניא היא שכולן שם חמץ פי' שניא היא חמץ מחלה דתמן כולן שם חמץ ובאיסור אחד אין מבטלין זא"ז וקשה הא חלה נמי איסור אחד הוא.

ואין לפרש דזה גופיה פריך הגמ' מחלפא שיטתי' דר' יוסי דהתם דהא חלה נמי הוי איסור אחד ז"א דא"כ למה לן להקשות מחלפא שיטתי' דר' יוסי מתמן. הא הכא גופי' אין פירוש לדבריו דמאי שנא חלה מחמץ הא חלה נמי איסור אחד. ועוד קשה לי דמאי קאמר ר"י שניא היא שכולן שם חמץ וקשה למה לא קאמר שכולן שם מצה הא במתניתין קתני האוכל מהן כזית מצה יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בהכרת. ולפי הס"ד דמיירי בתערובות א"כ גם גבי מצה מיירי נמי ע"י תערובות וכמו דמוכח מחמץ ע"י תערובות דלוקין על חלתן ד"ת כן מוכח נמי ממצה. וא"כ למה נקט ר"י שניא היא שכולן שם חמץ הוי ליה למימר שכולן שם מצה כיון דמצה תני במתניתין ברישא קודם חמץ. אבל נראה לפענ"ד דהענין ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו לגבי חלה אם כן איסורן אחד וב' מינין הם ובבבלי במס' זבחים מוקי אליבא דרשב"ל דטכ"ע דאורייתא והתם גבי פיגול ונותר מיירי ממין אחד אבל ב' מינין טכ"ע דאורייתא ולמה לן לאפושי פלוגתא בין בבלי וירושלמי ברשב"ל דהכא ס"ל גבי ב' מינין דב' דברים רבים על אחד משמע דטכ"ע דרבנן. לכן נראה לי דהכא גבי חלה לא שייך כלל לענין טכ"ע אף בב' מינין וכמו שאבאר בע"ה וממילא נבין הענין דבטול באיסור אחד וכל הסוגיא דהלכה ב' על מקומה תבוא בשלום דלכאורה קשה לרשב"ל דס"ל דאין לוקין על חלתן מד"ת מטעם ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו. א"כ יקשה לדידיה המתניתין (דלקמן בפ"ג) העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח וקשה הא התם נמי ב' דברים רבים על אחד דהא רובא אורז. והגם דהירושלמי ס"ל הסברא דגרירה והאורז נמי הוי חמץ הא הכא במתניתין בתערובות אלו החמשה מינין דכולן הוי חמץ מ"מ ס"ל לרשב"ל דשנים רבים על אחד וא"כ התם נמי הא אורז הוי רובא. ואין לומר דרשב"ל ס"ל כר' הילא (בפ"ג) דתני במתניתא עד שיהא רובו דגן וטעמו דגן ז"א דהא רשב"ל ס"ל (בפ"ק דחלה) דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החטים ומן האורז ואינו נגרר אלא עם החטים בלבד אלמא דס"ל דטעמו דגן בלבד סגי בחטים ואורז. דאי רובן דגן מאי אריא חטים ואורז אפילו שאר המינים נמי כדתני בברייתא עירב בה שאר מינים עד שיהא רובה דגן וטעמו דגן פתר לה במינים אחרים כמו שבארתי לעיל בארוכה ואין לומר דהכא נמי הוא חייב בחלה מדרבנן לשיטת רשב"ל. ז"א דהתינח חלה אלא האיך יוצא בה ידי מצה הא פריך רבא במס' זבחים (דף ע"ח) הנ"ל העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואע"ג דרובא אורז. ומשני מדרבנן אי הכי אימא סיפא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. אלא מין במינו ברובא מין בשאינו מינו בטעמא הרי מוכח ממתניתין הנ"ל דמין בשא"מ בטעמא דטעם כעיקר מדאורייתא.

ואפילו לשיטת הירושלמי אין ממתניתין הוכחה דטכ"ע מדאורייתא דהא הטעם משום גרירה אבל מ"מ לרשב"ל בוודאי יקשה דהא הוא ס"ל אפילו בחמשה מינין שכולן הוי חמץ מ"מ ס"ל דהוי מדרבנן משום ב' דברים רבים וכו' א"כ לפ"ז מאי אהני לן הסברא דגרירה. לכן נראה לפענ"ד דגבי חלה לא שייך טכ"ע מדאורייתא דהא דקי"ל דטכ"ע דאורייתא היינו דווקא בדאיכא כזית בכדי אכילת פרס אבל בדליכא כזית בכא"פ לאו דאורייתא לכל דיעות הפוסקים ז"ל ורק בזה מחולקין הרמב"ם ז"ל והפוסקים ז"ל דכל הפוסקים ז"ל ס"ל דבדאיכא כזית בכדי אכילת פרס אף שאכל רק כזית אחד נקרא טעמו וממשו. והרמב"ם ז"ל בפט"ו מהמ"א כתב דבעינן שיאכל כל אכילת פרס אז נקרא טעמו וממשו אבל כל זמן דלא אכל כל אכילת פרס לכ"ע לאו דאורייתא וא"כ האיך שייך הכא גבי חלה טכ"ע דהא כתב הרא"ש ז"ל (בפ' ג"ה) טעם דבעינן כזית בכדי אכילת פרס וז"ל ואע"ג דטעם כעיקר ילפינן מקרא מ"מ מסתבר לומר דלא החמירה תורה בנתינת טעם של איסור בהיתר להופכו לאיסור כשההיתר כ"כ יותר על האיסור שאם הי' האיסור בעין ניכר בתוך ההיתר בלא נתינת טעם לא היה לוקה עליו דהיינו ביותר מכדי אכילת פרס עכ"ל אלמא דלא קי"ל טכ"ע אלא באופן שהיו לוקין עליו אם היה בעין ולפיכך כשאין בו כזית בכא"פ ליכא רק איסורא בעלמא ולא מלקות משום דלא חמיר טכ"ע מאה היה האיסור בעין לבדו והא דאיכא איסורא בדליכא כזית בכא"פ לשיטת ר"ת ז"ל הוא משום דגם בחצי שיעור אסור מן התורה ולפיכך ע"י טכ"ע איכא עליו האיסור דח"ש הנ"ל כמו שהיה בעין וכן כ' הרשב"א ז"ל בת"ה הסברא זו לשיטת ר"ת ז"ל דבפחות מכדי אכילת פרס אסור מדאורייתא ואין לוקין עליו הוא משום דח"ש אסור מן התורה מובא בב"י ז"ל ביו"ד סי' צ"ח ע"ש. וא"כ לפ"ז האיך נימא גבי חלה דטכ"ע כיון דבעינן כזית בכדי אכילת פרס והכא אפילו אי איכא כזית בכא"פ מאי אהני לן כיון דאפילו הי' כזית בכא"פ מה בכך דהא כל עיקר הצלה של כזית בכדי אכילת פרס הוא שאם היה בעין היו לוקין עליו לפיכך השתא נמי לוקין דעשאה התורה להטעם כעיקר וממשו ולא גרע מאילו היה ממשו בלא תערובת וכן בשאין בו כזית בכא"פ נמי איסורא איכא משום דעשאה התורה לטכ"ע וכאילו לא היה בתערובת ואסור משום ח"ש אבל כל היכא דאי היה בעין לא היה עליו איסור לא אמרינן דהשתא ע"י שנבלע ברוב במין אחר ע"י טכ"ע יתחדש עליו איסור זה לא אמרינן וא"כ הכא גבי חלה דמיירי בדליכא בדגן שיעור חיוב חלה א"כ האיך נימא דע"י טכ"ע יתחדש עליו איסור טבל כיון דבעין לא היה עליו איסור טבל והאיך יהיה עכשיו איסור טבל ואפילו אי איכא כזית בכא"פ לא מעלה ולא מוריד דהא הכא שיעורו דאיסור טבל הוי בחמשת רבעים קמח לגבי חלה. ע"כ אין שייך הכא כלל הסברא דטכ"ע

ורק לגבי מצה שייך שפיר הסברא דטכ"ע בכא"פ דהתם שיעורו בכזית ואי איכא כזית בכא"פ אפילו רובו אורז נמי נפיק בה ידי חובתו [ואפשר ליתן טעם בזה על הא דפסק רשב"ל (בפ"ג דחלה) הלכה כרשב"ג דפליג את"ק וס"ל עד שיהא בדגן כשיעור. משום דאזיל לטעמו דאל"כ קשה לשיטתו למה חייב בחלה הא הכא גבי חלה לא שייך הטעם משום טכ"ע אי ליכא בדגן לבד כשיעור טבל. ואי משום הסברא דגרירה והוי האורז גופא חמץ. ז"א אליבא דרשב"ל דס"ל בריש מס' חלה דאפילו בחמשה מינין נמי ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו אם כי כולן הוי חמץ משום הטעם שנבאר בע"ה לקמן ע"כ לא מהני בטעם דגן לבד אלא שיהא בה כשיעור טבל בדגן לבד וע"כ הוי שפיר הטכ"ע והוי ממין דגן כמו בעלמא כזית בכא"פ ולפיכך ניחא קושית הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל דפסק כת"ק והקשה הראב"ד ז"ל הא בירושלמי פסק רשב"ל הלכה כרשב"ג וכל נושאי כליו של הרמב"ם ז"ל עמדו בזה וכתבו של הרמב"ם ז"ל היה גירסא אחרת בירושלמי ע"ש היטב ובדברינו שפיר ניחא דהרמב"ם ז"ל שפיר פסק כת"ק דס"ל דטעם דגן לבד נמי סגי והיינו משום גרירה הגם דלא הוי טכ"ע מ"מ האורז נגרר והוי חמץ וכיון דהאורז והדגן הוא חמץ ע"כ הוי טבל כמו בתערובת של חמשה מינים אבל רשב"ל ע"כ לטעמיה אזיל דבתערובת מן חמשה מינים דגן נמי ס"ל דאין לוקין על חלתן מד"ת אם כי כולן חמץ משום דלא מהני אליבא דרשב"ל דהוין חמץ אם לא מחמשה מינין לבד והכא ב' דברים רבים על אחד ובטלו כל המינים זב"ז ולא הוי לא מין חיטים ולא מין שעורין ולא מין כוסמין ולרשב"ל בעינן דווקא שיהא נקרא בשם המין אבל אי לא נקרא בשם המין אף דהוא חמץ לא מהני כאשר נבאר אי"ה בארוכה לכן גבי חיטים ואורז הגם דהוי חמץ ע"י גרירה מה בכך הא מ"מ אין נקרא בשם חמשה מינין ואי משום טעם כעיקר ז"א כיון דלא היה בדגן כשיעור לא הוי טכ"ע ע"כ פסק כרשב"ג דבעינן שיהא בדגן כשיעור לכן הוי טכ"ע והרמב"ם לטעמיה דלא פסק כרשב"ל בענין אין לוקין ע"ח ד"ת] ע"כ שפיר ניחא לרשב"ל דלעולם ס"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת ואי יקשה מתניתין דעושה עיסה מן החטים ומן האורז דהתם נמי ב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו בשלמא חיוב חלה לא קשה דלא חמיר העושה עיסה מן החטים ומן האורז מתערובת חמשה דברים וכמו דבחמשה מינין הוי לרשב"ל רק מדרבנן חיוב דחלה כן גבי חטים ואורז וכ"ש הוא אבל ממצה יקשה דהאיך נפיק בה ידי מצה הא ב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו ז"א דהתם במצה שפיר הוי טכ"ע דמיירי בדאיכא כזית בכא"פ לכן שפיר הוי טכ"ע כמו בעלמא. אבל לגבי חלה לא שייך הטכ"ע דהא בעינן שיהא התערובת באופן שאם היה בעין היה עליו האיסור ולפיכך מצריכין כזית בכא"פ בעלמא. לפיכך לא שייך הכא גבי

חלה טכ"ע ושפיר ס"ל דב' דברים רבים על אחד ומבטלין אותו ולא שייך להקשות הא טכ"ע ז"א גבי חלה דבעינן שיהא התערובת באופן שאם היה בעין היה עליו האיסור כמו שכתבנו. זה כתבנו לתרוצי מה דהיה קשה לן על רשב"ל ממתניתין דעושה עיסה מן החטים ומן האורז דפ"ג דחלה ומן הסוגיא דזבחים. ובזה ניחא נמי גירסת רש"י ז"ל התם בזבחים (דף עח) דלכאורה קשה התם בסוגיא דגרסינן שם מתיב רבא העושה עיסה מן החיטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה כלומר אלמא דטכ"ע דאורייתא ומשני הגמרא מדרבנן והדר פריך א"ה אימא סיפא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח וקשה לפי דברינו מאי קס"ד דרבא מעיקרא כלל להקשות מחלה דמשמע דטכ"ע מדאורייתא וקשה הא בעינן עכ"פ כזית בכדי אכילת פרס שיהא התערובת באופן שאם היה לבדו היה עליו האיסור א"כ האיך שייך זה לגבי חלה וע"כ דהוי מדרבנן מן הטעם דטכ"ע מדרבנן ומאי פריך כלל. לכן לא גריס רש"י ז"ל כלל זה וכתב רש"י ז"ל דה"ג עשה עיסתו מן החיטין ומן האורז כו' ואדם יוצא בה ידי חובתו של עשה דקום אכול מצה בפסח ואי נותן טעם ברוב לאו דאורייתא היכי נפיק וכו' אלמא דל"ג כלל לקושיא מן חלה אלא כל הקושיא הוי מן מצה אבל מחלה מעיקרא לא קשה מידי דמה איכפת לן אם טכ"ע מדרבנן חייב מדרבנן בחלה ורק כל הקושיא הוי מן מצה. וכן הרא"ש ז"ל בהלכות חלה מעתיק הגמרא דמס' זבחים (דף ע"ח) הנ"ל כגירסת רש"י ז"ל ממש והכי גריס מתיב רבא העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובה בפסח ואע"ג דרובא אורז אלא מין בשא"מ בטעמא ע"כ. הרי דגריס ואע"ג דרובא אורז בתר דמסיים ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אלמא בפירוש דלא גרס להשקלא וטריא מחלה כלל. דמחלה מעיקרא לא קשה מידי דמאי איכפת לן אם טכ"ע מדרבנן יהא חייב בחלה מדרבנן וזה סעד גדול לדברינו לכן אין מקום לקושית הנועם ירושלמי ז"ל על הענין דב' דברים רבין על אחד מן טכ"ע. וע"כ רצה לומר דהירושלמי פליג על הבבלי בזה אליבא דרשב"ל. אבל לדברינו אין כאן קושיא דלא שייך הכא כלל הסברא דטכ"ע לגבי חלה. וע"כ לא קשה מן מתניתין דעושה עיסה מן חיטין ואורז דמזה דייק הסוגיא בזבחים דמדנפיק ידי מצה ש"מ טכ"ע דאורייתא. ולרשב"ל לא תועיל הסברא דגרירה כדברינו לעיל אבל ז"א דהתם גבי מצה שפיר שייך טכ"ע בכזית בכא"פ אבל לא גבי חלה וכפלתי הדבר ב' פעמים כדי שתשמור הכלל הזה ונבוא בע"ה לסוגיא בהלכה ב' ויעלה כהוגן כעין חומר:

ומעתה נבאר ענין הביטול דקאמר רשב"ל ב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו דמאי ביטול שייך הכא כיון דעכ"פ איסורן אחד וקודם שנבוא לענין זה נבאר מה דנסתפקתי

בכוונת הרא"ש ז"ל (בסוף הלכות חלה) שכתב שם כיון דטכ"ע נהפך האורז להיות כמו דגן וטעמו וממשו דגן הוא. והירושלמי שהצריך לטעם דגרירה משום דהוי קשה ליה נהי דאזלינן בחר הטעם וחשיב כלו חיטין מ"מ כיון דרובו אורז האיך בא לידי חימוץ והאיך יוצא בה משום מצה ולכך הוצרך לפרש הטעם דהחטה גורר את האורז וגורם לבא לידי חימוץ עכ"ל ויש בכאן מקום ספק אם הבבלי נמי אם שס"ל משום טכ"ע ועכ"ז נמי צריכין לטעם דגרירה משום הקושיא הנ"ל הא לא בא לידי חימוץ וע"כ מצריכין הטעם דגרירה אפילו להבבלי אף דס"ל הכא בסוגיא משום טכ"ע מ"מ הסברא דגרירה נמי בעינן כמו הירושלמי או דלמא דהבבלי מספיק בהטעם משום טכ"ע ורק הירושלמי קשה ליה קושיא הנ"ל דלא בא לידי חימוץ וצריכין הסברא דגרירה נמי. וע"י ספק הנ"ל יצא לנו הילכתא חדתא באם העיסה נתחמצה חמץ ברור אך שאינו מחמשת המינין הבאים לידי חימוץ כגון אם עיסה מחמשה מינין נתחמצה ואח"כ פרח ונפל שמו כגון אם היה מין חטים ואח"כ כשנתחמץ אבד את שם חיטין ממנו כמו שאבאר אם נפיק בה ידי מצה ואי חייב בחלה או לא דיש מקום למימר דחייב בחלה ונפיק בה ידי חובת מצה כי מה איכפת לן בזה שהעיסה אין שם דגן עליה כיון דנתחמצה וכל עיקר דבעינן מיני דגן משום החמץ והכא כיון דהוי חמץ מאי איכפת לן אם אין שם דגן עליו. או דילמא דבעינן בע"כ גם שיהא ממין החמץ כמו דאמרינן לחם הנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי חמץ ומצה ולא הוי לחם עד שיהא מדבר שהוא בא לידי חו"מ אבל אם לא מדבר שהוא בא לידי חו"מ אף שהוא חמץ מ"מ לאו מאותו דבר הוא ולא נקרא לחם עד שיהא מדבר שהוא בא לידי חו"מ אבל אי ע"י איזה סיבה נתחמץ לאו לחם הוא. וכבר כתבתי לעיל דבחלה דלא הקפידה תורה על חמץ כמו גבי מצה דהקפידה תורה על חמץ דזהו תנאי אחריתי בדיני מצה דבעינן שיהא ראוי לבא לידי חו"מ ולא מצד לחם רק דאנן גמרינן מזה דלא נקרא לחם עד שיהא ראוי לבוא לידי חו"מ אבל בחלה כל ההקפדה הוי על לחם ולפיכך אי בא מאותן הדברים שראוין לבא לידי חו"מ אף דהעיסה הזאת אינה ראויה לבא לידי חו"מ לית לן בה כיון דבא מאותו המין נקרא לחם. והוכחתי זאת בראיה נכונה ואמיתי' מן הרא"ש ז"ל והש"ך ז"ל הרי לפ"ז דעיקר לחם הוא דווקא ממין של חמשה דברים דהמין של חמשה דברים נקרא לחם לכן יש לומר כמו כן אי הוי אפילו חמץ מ"מ אי לאו מן חמשה דברים לאו לחם מיקרי דקפדינן גם עלי המין וזה בוודאי באין ספק לפי הדרש הראשון שבירושלמי בריש מכילתין דגמרינן החמשה דברים מרבוי ומיעוט מלחם ולא כל לחם וממעטינן שאר מינין מן המיעוט דמלחם וראשית עריסותיכם ריבה לחמשה מינין בוודאי אי העיסה הזאת נתחמצה אבל

אינה מחמשה מינים פטורה מן החלה באין ספק רק אליבא דרשב"ל דיליף בבבלי במס' מנחות (דף ע' ע"ב) וכן בירושלמי בריש מכילתין מג"ש דלחם לחם דאינו נקרא לחם רק מדבר שהוא בא לידי חו"מ ע"ז יש מקום להסתפק אי סגי בבא לידי חו"מ או בעינן נמי מדבר שהוא בא לידי חו"מ. ולכאורה הספק הזה תלי במה שנסתפקיו בכוונת הרא"ש ז"ל אם הבבלי שהוכיחו ממתניתין דעיסת חיטים ואורז דטכ"ע דאורייתא צריכין נמי להסברא דגרירה כמו שכתב הרא"ש ז"ל אליבא דהירושלמי דאפי' יסבור הירושלמי דטכ"ע מ"מ אינו מספיק בזה אלא בעינן נמי הברא דגרירה דלכאורה נראה לפי דעת הה"מ ז"ל בפ"ו מהלכות חו"מ דכתב וראיתי מי שכתב דאין יוצא במצה שעשוי במי פירות אף שאינן מיין ושמן ודבש ולא הוי מצה עשירה מ"מ לא נפיק בה משום דלא הוכשרה מצה רק בראוי לבא לידי חו"מ כמו גבי טבל דפסחים (דף לה ע"ב) וכן כתב המג"א ז"ל בסי' תע"א ע"ש דבמי פירות אין יוצאין משום שהעיסה אינה ראויה לבא לידי חמץ ומצה. וע"ש בלח"מ וחולקין על הרמב"ם ז"ל דס"ל דדוקא שנילושה ביין ושמן ודבש משום מצה עשירה הא במי פירות נפיק בה ידי חובתו. לכן לפי דעת הה"מ ז"ל שהסכים עם החולקין על הרמב"ם ז"ל במי פירות אלמא דבעינן שבעיסה הזה שנפיק בה תהא ראוי לבוא לידי חמץ ומצה וכן לדעת המג"א ז"ל א"כ לפ"ז גם הבבלי צריך לטעם דגרירה אם שהסוגיא דזבחים (דף ע"ח) הנ"ל נקטו הטעם דטכ"ע מ"מ בעינן נמי הסברא דגרירה דאל"כ קשה הא אין העיסה הזאת באה לידי חמץ ומצה ומה בכך שיקרא דגן ע"י טכ"ע הא מ"מ בעינן ראוי לבא לידי חו"מ בעיסה הזאת ולא עדיפא מעיסה שנילושה במי פירות דלא נפיק בה וע"כ צריך נמי להטעם דגרירה כמו הירושלמי. וא"כ לפ"ז יהיה קשה מאד בסוגיא דדייק רבא ממתניתין דעושה עיסה מן חיטין ואורז דטכ"ע מדאורייתא דאל"ה האיך נפיק בה ידי מצה הא לאו מחמשת המינין היא וקשה וכי אפילו אי טכ"ע מדאורייתא והוי טעמו וממשו דגן הא מ"מ אינו ראוי לבוא לידי חמץ ומצה. וע"כ ס"ל הסברא דגרירה וא"כ מנא לן להוכיח דטכ"ע דאורייתא אימא טעם כעיקר לאו דאורייתא והכא דנפיק בה היינו משום גרירה והוי גם האורז חמץ. א"ו דזה שהאורז הוי חמץ לא מהני לענין מצה דבעינן דווקא מחמשה מילין מדבר שהוא בא לידי חו"מ אבל האורז אף שבא לידי חמץ ומצה אבל לא הוי ממין שהוא בא לידי חו"מ. א"כ הוי הוכחה גמורה דבעינן ממין שהוא ראוי לבוא לידי חו"מ. וע"כ מוכח דטכ"ע דאורייתא. וע"כ שפיר קאמר רשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת משום שני דברים רבין על האחד ואי משום דאיסורן לכל הפחות הוי אחד מ"מ ע"י ביטול אין איסור טבל על העיסה. דהרי כתבו התוס' ז"ל במס' זבחים (דף ע"ח ע"א) בד"ה הפיגול וז"ל ועוד קשה אם נפרש פיגול

ונותר וטמא שלשתן יחד א"כ ל"ל למימר א"א שלא ירבה מין אחד על חבירו הא ודאי יש כאן שנים המבטלין את השלישי ואכולהו ליפטר דכל אחד הוי בטל ומבטל עכ"ל. הרי בהדיא דבשלשתן יחד כולן נבטלים כל אחד בשנים לפיכך פטור אכולהו והכא דחמשה מינים עירבן יחד מכל אחד רבע והוי חמשת רבעים קמח מכולהון הא כל מין נבטל בארבעה הנותרים או אפילו בשנים ונמצא דבטל המין כגון המין חיטים נבטל ביתר המינים ולא הוי בכאן המין חיטים כלל וכן שעורין נבטל ולא הוי בכאן כלל המין שעורין וכן מין כוסמין נבטל ולא הוי המין כוסמין כלל הכא דכל אחד בטל ומבטל ונמצא דאין כאן המין של חמשה מינין. ואי דטכ"ע דאורייתא ז"א דכבר כתבתי דבטבל דחלה לא שייך כלל טעם כעיקר דטעם כעיקר לא הוי אלא שנתערב באופן דבלא התערובת היה עליו איסור אבל הכא דבלא התערובת לא הוי עליו איסור טבל דלא הוי אלא רבע הקב ואנן בעינן חמשת רבעים קמח. וע"כ קאמר שפיר ר"י ולא דמין תמן זה אסור וזה אסור ברם הכא ב' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור ומדחה לר' יעקב בר אחא דתלי בפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון גבי נותר דלר"י איסורין לא מבטלין זא"ז ולרשב"ל איסורין מבטלין זא"ז ע"ז קאמר ר"י דלא תלי כלל בזה דהא הכא בטל שפיר אפילו לר"י דהא הכא כשבטל עדיין לא היה איסור ואינו נוגע לענין דאיסורין מבטלין זא"ז דהכא עדיין לאו איסור הוא ויכול כל אחד ליבטל בחבירו דהא הם לא הוי איסור עדיין אילו אחד עשה חמש עיסות מחמשה מינין ועירבן ואמר רשב"ל אין לוקין על חלתן ד"ת יאות כלומר אילו אחד עשה חמש עיסות מחמשה מינין של שיעור חיוב חלה והוי כולן טבל ואח"כ עירבן להטבל של חמשת עיסות וע"ז אי אמר רשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת משום דכיון דעירבן להטבל נפטר מן חיובו משום ב' דברים רבים על אחד ונמצא דאין כאן מחמשה מינין ואנן בעינן גבי חלה דווקא מחמשה מינים כדתנינן חמשה דברים חייבין בחלה אי ע"ז אמר רשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת משום ב' דברים רבין על אחד שפיר הוי תלוי זה בפלוגתא של ר"י ורשב"ל באיסורין מבטלין זא"ז דלר"י אינו בטל המין של טבל במין אחר של טבל דאיסורין אין מבטלין זא"ז כמו דקיי"ל מצות אין מבטלין זא"ז בפסחים (דף קט"ו ע"א) דהגם דמצה ומרור שני מינים הן מ"מ לא בטל מצה במרור משום דכיון דמרור נמי מצוה ע"כ לא בטל הטעמים נמי דהטעם של מצוה זו אינו בטל בטעם של מצוה אחרת כי לא שייך כל עיקר הדין דביטול רק גבי היתר בהיתר לפי שיטת הירושלמי הכא או איסור בהיתר אבל לא איסור באיסור ולא מצוה במצוה אפילו הטעמים אינן בטלין. וע"כ אי ע"ז שהיה כל מין טבל מעיקרא אמר רשב"ל כו' הוי שפיר תלוי בפלוגתא של ר"י ורשב"ל [אולי דע"ז שהיה טבלים למפרע כל אחד בפני

עצמו לא הוי אמר גם רשב"ל משום דהכא אין בטלין דטכ"ע בכל אחד משום דהכא הוי בוודאי כזית בכא"פ דהא חמשה מינין מעורבים של איסור טבל ממ"נ אי מכל המינין שיעורן שוה כגון מכל אחד חמשת רבעים וקמח בקמח הוי לח בלח ובלח יש בילה וכי אכל בכדי אכילת פרס שהוא ג' או ד' ביצים בוודאי איכא חמשה זיתים ונמצא דאכל מכל אחד כזית בכא"פ והוי טכ"ע דהא נתערב באופן שאם היה בעין היה אסור. דהא היה אסור מעיקרא באיסור טבל. ואי אפילו לא היה כולן שיעורן שוה לכל הפחות מן מין אחד יש כזית בכא"פ ונמצא דחייב בחלה. ואולי ע"ז לא אמר רשב"ל):

ועכשיו שזכינו דבחלה תלוי האיסור בהטעם דאי הטעמים נבטלו נפקע האיסור יומתק מאד הירושלמי דהלכה ב' דר"י בר זבדי רצה להוכיח מן המתניתין דתני בהלכה ב' האוכל מהן כזית מצה יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בהכרת ורצה לדייק דמיירי ע"י תערובת של חמשה מינין ודייק זה דהא במתניתין דריש מכילתין קתני חמשה דברים חייבים בחלה החיטין וכו' מצטרפין זע"ז ואסורין בחדש והאוכל מהן כזית מצה יצא ידי חובתו כזית חמץ חייב בהכרת ומדתני מצטרפין זע"ז ברישא ואח"כ קתני האוכל מהן כזית מצה וכו' ע"כ משמע דקאי על הרישא דמצטרפין זע"ז ומיירי במתניתין דהכא ע"י צירוף של חמשה מינין וא"כ מוכח מזה דלא אמרינן. דמבטלין זא"ז. ומיירי נמי מתניתין דעירבו החמשה מינין קודם שנאפו ובעיסה עירבו בין מצה ובין החמץ. דאי מבטלין זא"ז א"כ הכא אמאי נפיק בה ידי חובתו דהכא נמי אם נבטלין המינין זב"ז נמצא דלא בא המצה ממין של חמשה מינים ואף שראוין לבא לידי חמץ ומצה מ"מ מכיון שאינן מחמשה דברים לא נפיק ידי חובתו. ר"י בשם ר"ח בר ווא תיפתר שאכל כזית מזה וכזית מזה כלומר דמכאן אין הוכחה לחלה דבחלה לא מהני כזית כיון דבעינן חמשת רבעים קמח. וא"כ אפילו הכא שנתערב חמשה מינין שלכל אחד רבע נמצא דבוודאי כשאכל אכילת פרס ואפילו מעט פחות יגיע לכל אחד כזית מ"מ בטלין דלא הוי טכ"ע רק שנתערבו באופן שבלא התערובת היה אסור בעצמן וזה דווקא באיסורין שאיסורן בכזית ולפיכך אי אוכל כזית בכא"פ שפיר הוי טכ"ע. אבל הכא גבי חלה אפילו כשנתערבו באופן דהוי כזית בכא"פ מ"מ אין התערובת באופן שאם היה בעין היה אסור דהא השעור שלו לאו כזית הוא אלא חמשת רבעים קמח. אבל בשאר איסורין דשיעורן הוי בכזית ובכזית בכדי אכילת פרס הוי טעם כעיקר ולדעת הרמב"ם ז"ל לא מיחייב בטכ"ע בכא"פ רק כשאכל כל הפרס כמבואר שיטתו בפט"ו מהמ"א. והכא בוודאי כשעירב חמשה מינין של דגן בוודאי כשיאכל כל הפרס יהיה כזית מכל אחד ע"ז קאמר כשאכל כזית מזה וכזית מזה. ע"כ שפיר נפיק ידי חובתו דהוי מן חמשה מינין. ולדעת

הרמב"ם ז"ל יומתק מאד הירושלמי הזה דר"י בר אחא הוה ס"ל דמיירי כשאכל כזית אחד וא"כ אפילו אי איכא כזית בכא"פ לא נקרא טעמו וממשו אלא טעמו ולא ממשו לדעת הרמב"ם ז"ל נמצא דלא אכל מחמשה מינין דאין בכזית הזה לא ממשות של חיטין ולא ממשות של שעורין ואין שום ממשות של איזה מין ונמצא דלא אכל מחמשה מינין והאיך נפיק בה ידי חובתו. וכן אמאי חייב כרת על חמץ דבחמץ נמי בעינן בחמשה מינין מדברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו רק לא בעינן לחם ממש [כמו שביארתי לעיל בסוגיא דמינו קרוי לחם דהא איתקיש למצה בדברים שיוצא בהן ידי חובת מצה ולכל הפחות איתקיש דבעי ממין שיוצא בהן ידי מצה. ובפרט לר' יונה בירושלמי (דמס' פסחים פ"ג) בעינן גבי חמץ נמי לחם ממש כמו גבי מצה וכבר ביארתי כ"ז לעיל ת"ל] וע"ז מתרץ ר' ירמיה בשם ר"ח בר ווא תיפתר דמיירי שאכל כזית מזה ומזה א"כ הוי טעמו וממשו של כל מין ומין. אר"י אפילו תימר כזית מכולהון שניא היא שכולם שם חמץ כלומר אפילו תאמר כזית מכולהון ונמצא שלא אכל כ"א הטעם של כל מין ולא ממשו עכ"ז לית לן בה שניא היא שכולן שם חמץ דלא איכפת לן דלא אכל ממשות של כל מין מכיון דהוי חמץ לפיכך חייב כרת וכן נפיק ידי מצה כיון דאיכא שם חמץ דראוי לבא לידי חימוץ דס"ל לר' יוסי דלא בעינן שיאכל דווקא מהמין של חמשה מינין וכי אין עליו ממשו של דגן לא איכפת לן כיון דחמץ הוא או ראוי לבא לידי חמץ. לפיכך נפיק בה ידי מצה וחייב כרת על חמץ. ולא דמי לחלה דר"י לטעמי' לפי פירוש הרב פולדא ז"ל בריש מכילתין דר' יוסי הוא דס"ל דממעטינן כל שאינו מחמשה מינין מן ריבוי ומיעוט מלחם לפיכך לא דמי חלה למצה וחמץ דהתם לחם נקרא כל המינים מכיון דבא לידי חימוץ שפיר נפיק בה וחייב כרת על חמץ אבל גבי חלה דבפירוש מיעט הכ' כל שאינו מחמשה מינין וכיון דאין בו ממש של חמשה מינין יצאו מן הכתוב מן המיעוט מלחם דבחלה לא קפדינן על ראוי לבא לידי מצה וחמץ ואכן אם לא אמר ר' יוסי תמן על מימרא דרשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת לא הוי קשה לן מאומה דשפיר אמר ר"י הכא דלא דמי חלה למצה דבחלה ממעטינן כל שאינו מחמשה מינין וגבי חו"מ לא איכפת לן רק על שם חמץ אבל מכיון דגם תמן אמר ב' דברים רבין על א' ומבטלין אותו וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור וזה קאמר לשיטת רשב"ל דס"ל בפירוש בבבלי מנחות (דף ע' ע"ב) ובירושלמי בריש מכילתין דהטעם דגבי חלה נמי משום חמץ ועכ"ז אמר שם אליבי' דב' דברים רבין על אחד ובטלוהו. ועוד דמשמע דקאמר דהכא הכל מודים אף ר"י דס"ל דאיסורין אין מבטלין זא"ז מ"מ הכא מודה משום דהביטול הוא עד שלא נעשה איסור וקשה הא התם הוי הטעם בחלה משום חמץ אליבא דרשב"ל א"כ יקשה מאי איכפת לן כיון שכולן שם

חמץ כמו דקאמר ר"י הכא והאיך יפרנס שם לדברי רשב"ל בטעם ביטול דשני דברים רבים על אחד וכי מאי ביטול שייך כיון שכולו שם חמץ דהא לרשב"ל הטעם דחלה נמי משום חמץ ועכ"ז ס"ל לר"י אליבא דרשב"ל התם דשייך ביטול ב' דברים רבים על אחד. ועוד דס"ל דהתם הכל מודים וע"כ מחלפא שיטתיה דהכא לא הוזכר כלל רשב"ל אלא דרצו להוכיח מן המתניתין הדין דחלה ע"ז היה שפיר דברי ר' יוסי דלא דמי כלל חלה למצה משום דגבי מצה וחמץ לא בעינן רק שם חמץ. אבל בחלה בעינן דווקא חמשה מינין אבל כל שאינו מחמשה מינין פטור מן החלה וא"כ האיך קאמר לעיל המימרא בשם רשב"ל כיון דכל עיקר הטעם דאין לוקין על חלה בתערובת משום דממעטינן מלחם כל שאינו מחמשה מינין. ובחמץ ומצה דכל עיקר בעינן שם חמץ לא בעינן חמשה מינין דווקא ולפיכך אפילו ע"י תערובת דליכא ממש של חמשה מינין לא איכפת לן כיון דהוי שם חמץ ולעיל קאמר בשם רשב"ל הדין בחלה משמע דאפילו לפי הטעם דחמשה מינין משום חמץ נמי שני דברים רבין על אחד. והכא קאמר איפכא ע"כ מחלפא שיטתיה מתמן להכא ור"ח בר בון אמר דיחוי אחריתא דלא מצינן למילף ממתניתין לענין צירוף חלה מחמשה מינין דמתניתין לא מיירי כלל בתערובת אלא או כזית מזה או כזית מזה: לכן היוצא לנו מתוך דברינו לענין הלכה לדעת הה"מ ז"ל ומג"א ז"ל דס"ל דאין יוצאין במצה הנילושה במי פירות אם כי הוי ממין של חו"מ אפ"ה לא מהני כי אם שתהיה העיסה הזאת ראויה לבא לידי חו"מ א"כ בוודאי לא מהני טכ"ע משום קושית הרא"ש ז"ל דכ' דזה קשה להירושלמי דהא מ"מ אינה ראויה לבא לידי חו"מ והגם דנקרא חיטין והוי עכשיו ממין חיטין מ"מ הא עיסה הזאת אינה ראויה לבא לידי חו"מ ואנן בעינן שתהא העיסה הזאת ראויה לבא לידי חמץ ומצה וא"כ ע"כ ס"ל לרבא נמי הטעם דגרירה ועכ"ז בעי לסברא דטכ"ע אלמא דלא ס"ל כסברת ר' יוסי דשניא היא שכולן שם חמץ אלא כאינך אמוראי דס"ל דהגם דהוי חמץ מ"מ אי אין ממשו מחמשה מינים לא נפיק ידי מצה ואינו חייב כרת על חמץ ע"כ בעינן ע"כ הסברא דטעם כעיקר וע"י טעם כעיקר הוי ממשו חטה. והרמב"ם ז"ל אזיל לשיטתו דפסק בפ"ו מה' חו"מ דיוצאין במצה של מי פירות עם קמח ודווקא יין ושמן ודבש פסולה משום מצה עשירה אבל שאר משקין לא הוי מצה עשירה ולא איכפת לן שאינו בא לידי חמץ בעצם והא דמרבינן לחם הנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ לא בעינן שתהא העיסה הזאת ראויה לבוא לידי חו"מ אלא מכיון דבא ממין שבא לידי חמץ ומצה נמי נפיק בה. ולדידיה ז"ל הא דמצריך בירושלמי הסברא דגרירה הא סגי בטכ"ע ז"א דמיירי דליכא כזית בכדי אכילת פרס ובזה אין טעם כעיקר לפיכך מצריכין הסברא דגרירה אבל בטכ"ע לחוד סגי. ורבא דמוכיח

בזבחים (דף עח ע"א) דטכ"ע לא ס"ל כלל הסברא דגרירה אבל אם היה ס"ל הסברא דגרירה לא היה מצריך כלל הסברא דטכ"ע דלא בעינן תרתי אלא מכיון שהוא שם חמץ יצא ידי מצה כסברת ר"י בירושלמי דהכא שניא היא שכולן שם חמץ ולא איכפת לן על המינים ובחדא מינייהו סגי [דהתורה הקפידה בחמץ] לפיכך אי לא הוי העיסה הזאת חמץ מ"מ כיון דהוי ממין דגן סגי דהא לא גרע מאילו לש את הדגן במי פירות דאינו בא לידי חו"מ מ"מ נפיק. וכן נמי אם הוא בא לידי חימוץ אע"פ שאינו ממשות דגן סגי. לכן שפיר פסק הרמב"ם ז"ל לשיטתו כסתם משנה ריש פירקין דכל החמשה דברים מצטרפין זע"ז ודווקא חיטים ואורז משום הסברא דגרירה. והא דפסק דלא כבבלי דבבבלי משמע דהטעם הוא משום טכ"ע ז"א דהא הרמב"ם ז"ל ס"ל דכזית בכדי אכילת פרס בעינן שיאכל כל הפרס והכא משמע דבכזית אחד יצא ידי חובתו ולפיכך לא פסק מן הטעם כעיקר וכן כ' בשנות אליהו ז"ל טעמיה דהרמב"ם ז"ל. אבל רבא דס"ל משום דטכ"ע הוא משום דלא ס"ל דבעינן כזית בכדי אכילת פרס. אבל לפי מה דקיי"ל דבעינן כזית בכדי אכילת פרס ע"כ הטעם משום גרירה ולא קיי"ל כרשב"ל דפסק בירושלמי דאין לוקין על חלתן דבר תורה דלכאורה קשה למה לא פסק הרמב"ם ז"ל דע"י צירוף הוי מדרבנן דהא בירושלמי ליכא פלוגתא על רשב"ל בזה הדין וכולם מדחים לר' יעקב בר זבדי דרצה להוכיח ממתניתין דלוקין וכולם דחו ההוכחה ולא מצינו שום פלוגתא ור"י בר אחא דתלה הפלוגתא בר"י ורשב"ל לענין איסורין מבטלין זא"ז דחה לי' ר' יוסי ואמר ולא דמיין תמן וכו' אבל לפי דברינו שפיר ניחא דאף דר' יוסי מדחה לר' יעקב בר זבדי וס"ל דאין לוקין על חלתן ולא דמי למצה וחמץ משום שניא היא שכולן שם חמץ ולא בעינן בחו"מ מין של חמשה דגן דווקא רק מכיון שהוא חמץ סגי אבל בחלה קפדינן דווקא על המין משום דס"ל דחלה נתמעט כל שאינו מחמשה מיני דגן מן הכתוב דמן לחם. אבל אנן דקיי"ל בבבלי דהמיעוט כל שאינו מה' מינים הוא משום חמץ א"כ דמי ממש למצה וחמץ וכיון דע"י צירוף נפיק ידי מצה וחייב על חמץ כרת א"כ בוודאי הוא מדאורייתא וכיון דמצה מדאורייתא נפיק משום שם חמץ ה"נ בחלה משום שם חמץ הוי טבל גמור דלא קפדינן אמין מחמשה מינין. והרמב"ם ז"ל לשיטתו דס"ל דבמצה לא בעינן המין כי אם על שם חמץ דליכא הוכחה מן הבבלי לשיטת הרמב"ם ז"ל דבעינן גבי מצה נמי מחמשה מינין כמו שכתבתי לעיל דאליבא דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל לרבא הסברא דגרירה ורק משום טעם כעיקר. אבל לפי מה דקיי"ל דטכ"ע בעינן שיהא כזית בכדי אכילת פרס ויאכל כל הפרס ע"כ הטעם משום גרירה. וכיון דהוי הסברא דגרירה לא בעינן לטכ"ע משום דשם חמץ לבד סגי ולפיכך גבי חלה נמי דהטעם משום חמץ סגי

בשם חמץ לבד. לכן לא פסק כרשב"ל דאין לוקין על חלתן ד"ת דהמינין בטלי' כי מה איכפת לן דהמינין בטלים מכיון דהוי שם חמץ וכר"י דבירושלמי:

ושיטת הטור והרא"ש ז"ל דרבא דס"ל בחיטים ואורז משום טכ"ע ס"ל נמי הסברא דגרירה דאל"כ לא מהני משום דבעינן שהעיסה הזאת יהיה ראוי לבא לידי חמץ ומצה וע"כ בעינן הסברא דגרירה וע"כ מדייק דטכ"ע דאל"ה לא נפיק ידי חובתו משום דגרירה לבד לא מהני דס"ל כרשב"ל בירושלמי דאפילו בחמשה מינין דכולן שם חמץ מ"מ אי בטלים זב"ז לא הוין טבל מדאורייתא לפיכך בעינן הכא הטעם דטכ"ע. וגבי חלה דלא שייך לטכ"ע מ"מ חייבת בחלה רק מדרבנן כמו שיטת רשב"ל בירושלמי ואם כי ס"ל דחיטים ואורז הוי מטעם דטכ"ע כמו שכ' הש"ך ז"ל ביו"ד סי' שכ"ד ובחלה לא שייך לטכ"ע כדברינו לעיל מ"מ חייבת בחלה מדרבנן משום טכ"ע מדרבנן. כי להטור והרא"ש ז"ל. אין נפקא מינה בין דאורייתא לדרבנן בדברים הנהוגים בזמן הזה לפיכך לענין חיוב חלה סתם הטור ז"ל דחייב בחלה מטעם דטכ"ע לפיכך בחלה לא איכפת לן בזה"ז אי מדאורייתא או מדרבנן. וגבי מצה מיירי בכזית בכא"פ דהוי אז טכ"ע מדאורייתא ואזלי הרמב"ם והרא"ש ז"ל לשיטתן דלהרמב"ם ז"ל דבעינן שיאכל כל הפרס וא"כ היכי מיירי בעיסת חיטים ואורז ע"כ ס"ל כל הטעם משום גרירה והא דבבבלי לא נקטינן רק משום טעם כעיקר הוא משום דסגי בזה לרבא אבל לפי דבעינן אכילת פרס ע"כ הוי משום גרירה ובגרירה לא בעינן לטכ"ע. אבל להרא"ש ז"ל דגם גבי גרירה בעינן לטכ"ע לפיכך כתב הטור ז"ל דכל ה' מיני דגן עם אורז משום טעם כעיקר דרבנן חייב בחלה מדרבנן ודו"ק:

השמטה מתוס' הרי"ד מפ"ק שייך לדף ג' ע"א מודה ר' יוחנן באיסור שהוא אסור איסורו מהו ר' ירמיה אמר איסורו ד"ת ר' יונה ור' יוסי תרוויהון אמרין איסורו מדבריהן כו'. עיי' בפנים בדברינו ונראה לפענ"ד דר' ירמי' ור' יונה אזלי לטעמייהו דגרסינן לקמן בפ"ב ה"א ר' יונה בעי קומי ר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש א"ל אלמה לא עד כדון לחה אפילו יבשה א"ל אפילו יבשה אפילו קצורה מעתה אפי' חטין בעלי' כך אני אומר לא אכלו ישראל מצה בלילי פסח א"ר יונה מן דנפקית תהית דלא אמרית לי' שניא שכן מצות עשה דוחה למצות ל"ת ולפ"ז אזלי ר' יונה ור' ירמיה לשיטתן דר' ירמיה אמר איסורו ד"ת ר' יונה ס"ל איסורו מדבריהן הוא מן הטעם הזה דר' יונה לא מצי למיסבר דאיסורו ד"ת דעצם היום מתיר הל"ת ומ"מ אסור מד"ת עד הקרבן ואיסור ד"ת הוא מעד הביאכם וא"כ הוי איסור עשה כמו שכתבו התוס' ז"ל במס' מנחות (דף ס"ח ע"א) ע"ש. ולפ"ז הוי בחדש בשעת המקדש איסור ל"ת עד

עצם היום וגם קודם הקרבה הוי עדיין עשה וע"כ קודם ט"ז בניסן הוי חדש עשה ול"ת ל"ת קודם האיר המזרח ועשה קודם הקרבה. א"כ יקשה לשיטת ר' יונה דס"ל דבשעה שנכנסו ישראל לארץ אכלו מצה מן החדש קודם ט"ז בניסן משום דעשה דוחה ל"ת ואי ס"ד דהוי איסורו קודם הקרבה בזמן שבהמ"ק קיים ד"ת א"כ התם בשעה שנכנסו ישראל לארץ דהוי בזמן ביהמ"ק דהוי שעת קרבן הוי עשה ול"ת ל"ת דקודם ט"ז בניסן ועשה קודם הקרבה וא"כ יקשה לר' יוחנן האיך אכלו מצה בלילי פסח. וע"כ אזיל לשיטתו וס"ל דהוי איסור מדבריהן ולא הוי רק ל"ת לחוד דקודם ט"ז בניסן. ועד הביאכם הוא זמן הבאה והבאה ממש היא מצוה מן המובחר כתוס' במנחות (דף ה') ור' ירמיה אזיל לשיטתו דס"ל התם דמקשה התם כך אני אומר לא אכלו ישראל. מצה בלילה פסח. לכן שפיר ס"ל הכא דאיסורו מד"ת ושפיר אזלי ר' יונה ור' ירמיה לשיטתם:

שייך לדף ג' ע"ב א"ת איסורו ד"ת רב בר דעתי' דר' יוחנן הוא ע"כ. כדי להבין מה שמבואר בפנים ויתורץ קושית הנו"י ז"ל דמקשה אם הוא רב דבמס' מנחות דף ס"ח א"כ מוכח דפליג עם ר' יוחנן בהדיא עיי"ש אך מובן ע"פ הירושלמי דרפ"ב לא אכלו ישראל מצה בלילי פסח שניא היא דמ"ע דוחה לא תעשה ע"ד דר' יונה דו אמר מ"ע דוחה ל"ת אע"פ שאינה כתובה בצדה שפיר אלא לר' יוסי דו אמר אין מ"ע דוחה לא תעשה אא"כ היתה כתובה בצדה כו' ועיי"ש שיטת ר' יונה ור' יוסי ור' ירמיה שם ואליבא דהך ירושלמי אזלי ר' יונה ור' ירמיה לשיטתן. דליכא למימר דלר' יונה הוי בחדש עשה ול"ת א"כ האיך קאמר ר' יונה בפ"ב דמ"ע דמצה דוחה לל"ת ועשה. ודי למבין:

פרק ב

הלכה ג

אלא שהנחתום עיסתו מרובה כו' והתני העושה עיסה לעצמו והעושה עיסה למשתה בנו כו'. עיי' בפנים שמבואר היטב הפי' בשם השנו"א ז"ל וגירסתו ז"ל שהנחתום עינו רעה ובעה"ב עינו יפה. והנה להרמב"ם ז"ל פירוש אחר בהאי משנה דמפרש בעה"ב עינו רעה משום שמסור לנשים שעיניהם רעה משא"כ בנחתום שמסור לאנשים והוא מפריש בעין יפה ע"כ בעין רעה קבעו חכמים כ"ד והלואי יעמוד על מ"ח וקמ"ל מתניתין וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק ר"ל אפילו הנחתום היא אשה שעיניה רעה והיא אופה בביתה מ"מ אחד ממ"ח עיי"ש ברמב"ם ז"ל. ונראה לפענ"ד דפירושו של הרמב"ם ז"ל תלי בגי' דהמשנה דבני' המשניות גרסינן וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק מלשון זה משמע דהאשה היא האופה כנחתום. ולהנך דגרסי להיפך בנחתום עינו רעה

ובעה"ב עינו יפה המה גורסים כמו בהמשנה כמו הגי' שבמס' עירובין דף פ"א דגרסינן וכן האשה שעשתה למכור בשוק דמשמע דהאשה אינה נחתום אלא שנשתייר אצלה קצת קמח ועשתה הפעם למכור בשוק ועיסה קטנה אצלה ע"כ קמ"ל בהאי בבא דוכן האשה לחכמים דאפילו בעיסה קטנה לא חילקו במוכר לשוק וזהו לפי' הרע"ב והר"ש ז"ל והגר"א ז"ל אבל להרמב"ם ז"ל קמ"ל בהאי בבא דוכן האשה דאפילו שהנחתום היא האשה דעיניה רעה מ"מ הוי מ"ח משום שלא חילקו בנחתום. וקמ"ל בהנך תרי בבי ברישא ובסיפא בבא דבעה"ב שעושה למשתה בנו ובבא דסיפא גבי חתום דוכן האשה דברישא קמ"ל אליבא דר' יהודא ובסיפא קמ"ל אליבא דחכמים דס"ל להתנא הנך תרי טעמים וקמ"ל ברישא גבי בעל הבית דלא חלקינן גבי בעל הבית אפילו בעשה למשתה בנו דהוי עיסה מרובה מ"מ לא חילקו בבעל הבית ונותן אחד מכ"ד והוא אליבא דחכמים ובסיפא גבי נחתום קמ"ל דלא מחלקינן בנחתום אפילו באשה שעיניי רעה והיא הנחתום מ"מ לא חילקו בנחתום ונותנת אחד ממ"ח. ועולה פי' הירושלמי בריוח דגרסינן בברייתא טעמא דר"י וטעמא דחכמים ע"ז מביא ראי' מהמשנה דהתנינן בהמשנה כן העושה משתה לבנו אחד מכ"ד שלא תחלוק בעיסת בעה"ב דהא במשתה בנו יש לחלק בבעה"ב אליבא דחכמים משום דהוי עיסה מרובה וזה ראי' לחכמים וכן התנינן בסיפא וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אחד ממ"ח בשעה שהיא עושה לביתה עינה רעה. ובשעה שהיא עושה למכור בשוק עיניה יפה בתמי' וע"כ הא דלא מחלקינן בנחתום הוא אליבא דר' יהודא נמצא דבבא דרישא ובבא דסיפא דקא משמע לן דלא מחלקינן בבעל הבית ובנחתום חדא אליבא דחכמים וחדא אליבא דר' יהודא ודו"ק:

תני ר' לעאיי אמר משום ר' אליעזר תורמין מן הטהור כו'. עד סוף כל הסוגיא מבואר הוא בפ"ב דמס' תרומות עיי"ש:

סליק פירקא בס"ד

פרק ג

הלכה א

מה למדו את הכהנת כו' לכשתעלה גוש אחד תוקדש זה שבידי לשם חלה כו'. כתב הר"ש ז"ל דתנאי הזה מהני לב' דברים מהני כשנתערב המים בה' רבעים ונשאר עוד ה' רבעים שלא נתערבו במים ומהני באם שנתערב במים פחות מה' רבעים והא דמהני התנאי כעת אע"פ שכעת יין כאן חיוב הוא כמו שכתב הר"ן ז"ל במס' קדושין דף ס"ב דדמי לפירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיתלשו דכל

שבידו לאו כמחופר מעשה דמי ולא הוי כדבר שלבל"ע ודמי כמו שכבר נתלשו. כמו כן דמי הכא כמו שכבר עלו בגוש אחד ע"ש ולפ"ז באם שנתערב במים פחות מה' רבעים ומפריש חלה בתנאי הזה לכשתעלה בגוש לא חשיב שמפריש מן הפטור על החיוב דהא בשעת שעולה בגוש כבר החלק שנטל לשם הפרשה מופרש מן הגוש ומעולם לא נתחייב החלק הזה בחלה. ז"א דהא חשיב מעיקרא כבא לעולם. וחשיב מעיקרא כמו שעלה בגוש בשעה שהוציא החלק הזה ממנו לשם חלה. ודוק:

אמר ר' יוסי נראין הדברים בערבי שבתות כו'. עיי' בפנים שמבוארת הסוגיא הזאת על נכון וכדי להבין יסודות הדברים אפתח את פתחי בג' מקומות מירושלמי ונבוא אח"כ לענין זה בע"ה דאיתא בירושלמי ובמס' פסחים פ"ג) הלש עיסה ביו"ט וכו' לא אמר אלא וכו' אר"ש אחוי דר' ברכי' תיפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש חלתה אלא בסוף א"ר יוסה בי רבי בון בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף תקנה תקנו בה שיפרישנה תחלה כדי שלא תטמא את העיסה עכ"ל הירושלמי שם. וגרסינן בירושלמי (במס' גיטין פ"ז) אף בהבקר כן שדי מובקרת מעכשיו ולאחר ל' יום ע"ד דרבי מובקרת וע"ד דרבנן אינה מובקרת אף בהקדש כן כו"ע מודיי דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ע"כ. וכבר הארכתי בענין הזה ואכמ"ל. וגרסינן בירושלמי (במס' תרומות פ"א) אין תורמין זיתים על השמן ולא ענבים על היין ואם תרם ב"ש אומרים תרומת עצמן בהם וב"ה אומרים אין תרומתן תרומה חבריא בשם ר"י ואפילו על אתר וגירסת הגר"א ז"ל ואפילו על אחרניתא ר"ח ר"א בשם ר"י דברי ב"ש נעשה כאומר הר"ז תרומה עלי' ועל שלמטן ר"ח סבר מימר במינו א"ל ר"ז לא תקבל עליך כן מכיון שאמר הר"ז נפטר מה שבידו והשאר חולין וחולין פוטרין את הטבל אר"ח ברי' דר' הלל כאחת מכיון שאמר הר"ז נפטר מה שבידו ונפטר מה שלמטן ע"כ פירוש דאיך איפשר לומר דנעשה כאומר הר"ז תרומה עלי' פי' על הזיתים לפי שיעור הזיתים וא"כ השאר של הזיתים שמונחים בידו נעשה חולין וא"כ איך יכול לומר אח"כ ועל שלמטן דהיינו ששאר הזיתים שבידו יהיה תרומה על השמן ג"כ דהא חולין אינן פוטרין את הטבל. וע"ז משני ר"ח ברי' דר"ה כאחת פי' שהתרומה חל בב"א וכן בס' נו"י וזה פשוט:

נמצא מתוך כל הנ"ל באומר על מה שבידו שיהא תרומה על שני דברים ומה שבידו הוא דבר ממין אחד ממין הדברים אם תאמר דנפטר תחלה המין ממה שבידו נמצא דגם השאר מה שבידו נפטר ותו לא מצי למימר הר"ז תרומה על המין השני כיון שכבר נפטר תחלה המין שבידו א"כ כבר נפטר השאר שבידו ג"כ ואיך יכול אח"כ בהשאר

שבידו לפטור המין השני הא חולין אין פוטרין הטבל אם לא בבת אחת הן נעשים תרומה ומתוקן הכל בב"א:

ובסוגיא דידן הא דלמדו רבנן את הכהנות לומר הר"ז חלה על העיסה הזאת וכו' לכשתעלה גוש אחד תוקדש מה שבידי לשם חלה. וכל עיקר דינא דמתניתין דמכיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה לאו דכן עיקר דינא ז"א אלא דעיקר דינא לאחר הלישה ממש. ורק תקנתא דרבנן הוא בעיסה טהורה שתטול חלתה בשעה שהיא נותנת המים. וע"ז ס"ל לר' יוסי ולר' יונה דמתניתין כ"ע הוא דבעינן עכ"פ שיתן מים כדי קב. ור' יוחנן דס"ל דזו היא ראשית עריסותיכם הוא רק אסמכתא בעלמא כן הוא לפי' הרא"ש ז"ל וכל הראשונים נוחי נפש. וסמכו עצמן על הירושלמי (דמס' פסחים) הנזכר וע"כ דעיקר דינא שיטול החלה אח"כ ורק תקנתא דרבנן הוא שמשעה שנותנת המים מגבהת חלתה כדי שלא תטמא את העיסה ולפיכך למדו רבנן את הכהנות שעושין עיסתן בטהרה כדפירש הר"ש ז"ל שיאמרו בשעה שנותנים המים שתהא חלה על העיסה הזאת ועל השאור ועל הקמח לכשתעלה כולה גוש אחד תוקדש מה שבידי לשם חלה כדי שתועיל אפילו כשיהיה קמח שלא נגעו במים חמשה רבעים כדאיתא בסוגיא והא דלא תיקנו להם רבנן שיטלו את החלה בשעה שנותנת המים משום התקנה שלא יטמא את העיסה כנ"ל ובשעת נטילה לא תאמר כלום רק תמתין עד אחר שתעלה כולה גוש אחד ואז תקרא שם חלה. ואז יהיה טוב יותר ע"פ עיקר הדין. אבל ז"א דאז כשתטמא העיסה לא תוכל להקפות ולא תהיה מן המוקף ע"כ תיקנו רבנן דתהא אומרת בתחילה בשעה שהעיסה מחוברת לקמח שתהא חלה לאחר שתעלה גוש אחד ועי"ז נקרא מן המוקף כמו דאיתא במס' נדה (דף ז' ע"א) בהא דגרסינן שם האשה שהיא טבול יום לשה את העיסה וקוצה הימנה תלתה ומניחתה בכפישה או באנחותא ומקפת וקורא לה שם וכו' ומקשין בתוס' ז"ל ד"ה ומקפת דהכא משמע דאפילו לענין קריאת שם צריך הקפה וקשה דאמר בסוטה פ' כשם (דף ל ע"ב) ר"א אומר חלה ניטלת מן המוקף כיצד ב' עיסות אחת טמאה ואחת טהורה נוטל מן עיסה שלא הורמה חלתה וכו' וי"ל דהתם מיירי כשיש הרבה מעיסה טהורה וכו' ע"ש בתוס' ז"ל דדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל דלעולם בשעת קריאת שם ממש צריך להיות מן המוקף ולא מהני מה שהיה במחובר בשעה שקוצה הימנה חלתה אלא דבעינן מן המוקף בשעת קריאת שם. והר"ש מקוצי ז"ל בפי' המשניות (בפ"ד דמס' טבו"י במ"ב) מקשה ג"כ קושית התוס' ז"ל הנ"ל ומשני תירוץ אחר וז"ל וי"ל דלעולם צריך מוקף בשעת קריאת שם והתם כגון דאמר בשעת חיבורו לאחר שיהא מופרש ומובדל יהיה חלה דכה"ג מוקף הוא כיון דאמר בשעת חיבורו אע"פ שלא חל עליו שם חלה עד

שהפריש עכ"ל וע"כ ה"נ דלמדו רבנן את הכהנת שתגביה החלה משעה שנותנת המים משום התקנה שלא תטמא העיסה ואם תמתין עד שתעלה גוש אחד אולי תטמא העיסה ולא יהיה מוקף בשעת קריאת שם ע"כ למדו רבנן להכהנת שתקרא שם בשעת חיבורו על אח"כ וזה הוי מן המוקף כמו שכ' הר"ש ז"ל הגם דלא הוי מן המוקף ממש דמוקף ממש הוי בשעה שחל עליו שם חלה מ"מ גם זה חשיב כמו מן המוקף:

והנה בדינא דמתניתין דתיקנו רבנן דמשעה שנותנת המים תגביה חלתה כדי שלא תטמא את החלה הסכימו כל הפוסקים ז"ל דעיקר הגירסא במתניתין ובלבד שלא יהא שם ה' רבעים קמח. ומ"מ הסכימו כל הפוסקים ז"ל דאע"פ דלא גרסינן במתניתין ובלבד שיהא שם ה' רבעים קמח. מ"מ לענין דינא נקטינן דבעינן דיהא ה' רבעים קמח מעורבין במים. וכ"כ הב"י והש"ך ז"ל ביו"ד סי' שכ"ז ולר" יוסי ולר' יונה דמוקמי מתניתין כר"ע לא בעינן דהמים יגעו בה' רבעים כי אם בקב אחד וגרסינן לקמן (בפ"ד דמכילתין) דר"ע מדמי לאומר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו ונתלשו ע"ש דלר"ע דחלה מקב הוי חלה היינו דווקא לכשישלים אח"כ לכשיעור חלה (עיי"ש בפ"ד ה"א) והנה זה פשוט דבעיסה מועטת נותנים מעט מים ובעיסה מרובה נותנים הרבה מים. והנה בעיסה מרובה כמו של עשרים קבים שנותנים מים הרבה נוגעים ה' רבעים קמח בשעה שמגבהת חלתה מן העיסה ואומרת הר"ז חלה על העיסה הזאת וכו' ועל הקמח הנשאר ומסיימת לכשתעלה גוש אחד תוקדש זה שבידי לשם חלה הרי זה דומה למעכשיו ולאחר ל' דהא מעיקרא אומרת הר"ז חלה על העיסה ומסיימת לכשתעלה גוש אחד תוקדש לשם חלה. וע"כ על הקמח בוודאי לא חל שם חלה עכשיו כי אם לאחר שתעלה בגוש כדאיתא לעיל (במכילתן פ"א) עיסה שנדמעה עד שלא נדמעה עבר והפריש ממנה חלה אינה חלה ע"ש. אבל על העיסה דיש בה ה' רבעים ע"כ כמו שכתבתי בשם הב"י והש"ך ז"ל א"כ תומ"י שאומר הר"ז חלה על העיסה הזאת. אע"פ שמסיים לכשתעלה גוש אחד מ"מ היא קדושה על שיעור העיסה תומ"י כשאמר הר"ז חלה על העיסה וא"כ שאר העיסה שבידו נמי נפטרה תומ"י והוי חולין והאיך תפטור אח"כ להקמח דהא חולין אינן פוטרין להטבל ומהירושלמי (דמס' תרומות פ"א) מוכח בהדיא דכה"ג אי אפשר למיפטר במה שבידו על ב' דברים כי אם שבב"א הן קדושים עיי"ש והכא אי איפשר בב"א משום דהעיסה תומ"י נפטרה וממילא נפטרה מה שבידו והקמח אינה נפטרת רק לאחר שתעלה בגוש ובשלמא התם (במס' תרומות) שפיר אמרינן דהשמן נפטר בב"א בשעה שנפטרו הזיתים אבל הכא אי איפשר לומר כן דהא ע"כ הקמח לא נפטר רק לאחר שתעלה בגוש והעיסה תומ"י נפטרה בשעה

שאמר הר"ז חלה על העיסה. ואע"פ שמסיים לכשתעלה גוש אחד מ"מ נפטרה תומ"י בשעה שאמר הר"ז חלה על העיסה כיון דבהעיסה ג"כ יש חיוב חלה דהא ע"כ בעינן שהמים יגעו לה' רבעים כדכתבתי בשם הפוסקים ז"ל ובשלמא בעיסה מועטת דאינה נותנת מים הרבה כי אם שיגעו לקב אחד בשעת נתינת המים ואליבא דר' יוסי ור' יונה דמוקמי כר"ע וע"כ אפילו על העיסה גופה אינו חל שם חלה כי אם כשתעלה בגוש כמו שכתבתי לעיל (בפ"א דמכילתן). ע"כ שפיר בב"א קדוש החלה על העיסה ועל הקמח. אבל בעיסה מרובה דנותנים מים הרבה ויגעו המים בשעת נתינה לה' רבעים א"כ יקשה האיך משכחת לה להאי דינא הא הוי מן הפטור על החיוב. דהא אינן נפטרין בב"א דע"כ דעיסה דיש בה ה' רבעים נפטרה תומ"י כשאומר הר"ז חלה על העיסה ואע"פ שמסיים לכשתעלה בגוש אחד מ"מ אינו מועיל כמו שהוכחתי מירושלמי (פ"ז דגיטין) בהקדש דלא מהני חזרה אף בתוך כדי דיבור ויש לי בזה אריכות דברים בענין חלה אם דמי להקדש בזה הפרט. ואכן מפני שלא מספיק הזמן ע"כ לא הצגתי בפה כי הכא בלאו הכי עולה דברינו כהוגן דהא זה פשוט דלאחר תוך כדי דיבור אע"פ שהוא עסוק עדיין באותו ענין אינו יכול לחזור בו כמו דאיתא בכמה מקומות והכא כשהתחיל לומר הר"ז חלה על העיסה הזאת ועל השאור המתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שניתן תחתיה לכשתעלה כולה גוש אחד תוקדש זה שבידי לשם חלה. וע"כ כשאומר לכשתעלה גוש אחד הוא לאחר כדי דיבור משעה שאמר הרי זה חלה על העיסה הזאת והאיך מהני אחר כדי דיבור לבטל שם חלה אחרי שכבר הוקדש תומ"י קודם כדי דיבור וא"ש לפ"ז ע"כ אינן נפטרים בב"א העיסה והקמח דהא כיון דע"כ מיירי שיש בהעיסה לבד ה' רבעים קמח וכיון שאמר הר"ז חלה על העיסה לא מהני לאחר כדי דיבור דבריו שיהא חלה לאחר שתעלה גוש אחד. וא"כ העיסה נפטרה תומ"י והקמח לאחר שתעלה בגוש ומכיון שאינן בב"א א"כ יקשה קושית הירושלמי (דמס' תרומות פ"א) מכיון שאמר הר"ז חלה נפטרה מה שבידו והשאר חולין הן כלומר השאר שבידו חולין הן וחולין אינן פוטרין הטבל. אבל בעיסה קטנה שאינו נותן מים הרבה כדי שיגעו המים לה' רבעים אלא לקב אחד אליבא דר' יוסי ולר' יונה דמוקי כר"ע שפיר דמי דהא באופן זה בב"א נפטרים העיסה והקמח דהא העיסה ג"כ אינה נפטרת עד שתעלה בגוש דלכ"ע אינו קדוש החלה מקב רק לאחר שישלים לשיעור כמו שמבואר בירושלמי (לקמן פ"ד) שהבאתי לעיל:

וזה דקאמר ר' יוסי לשיטתו נראין הדברים בערבי שבתות דעיסתה של הכהנת בע"ש מועטת היא מפני שזו מביאה וזו מביאה כלומר דהרבה חלות יש לה בלא עיסתה דכל הנשים מביאין לה חלה דבע"ש כל העולם אופין חלות לשבת וכולם מביאין לה

חלה שהפרישו מעיסתן ויש לה הרבה וע"כ עיסתה מועטת והא דקאמר שזו מביאה וזו מביאה כלומר האשה הזאת מביאה לה חלה והאשה הזאת מביאה לה חלה וע"כ בע"ש עיסתה של הכהנת מועטת היא וע"ז למדו רבנן להכהנת בשעה שמפרשת חלה מעיסת עצמה שתאמר בלשון הזה משום דלמדו להן רבנן רק ע"ש שאז עיסתה מועטת מפני שזו מביאה וזו מביאה וע"כ בעיסה מועטת אינה נותנת מים הרבה עד שיגעו בה' רבעים. וא"כ שפיר הוי מן החיוב על החיוב דהא בב"א הן נפטרין דהא החלה מן שיעור העיסה אינו קדוש לשם חלה עד שתעשה גוש אחד לשיטת ר' יוסי דמוקי כר' עקיבא כפי שמבואר בירושלמי (פרק ד' דחלה) שכתבתי לעיל וע"כ הוי החלה קדושה בבת אחת וע"כ שפיר הוי מן החיוב על החיוב כמו בירושלמי (במס' תרומות פ"א הנ"ל) אבל בחול דאין מביאין לה חלות הרבה ועיסתה מרובה האיך תיקנו לה רבנן דבר זה דהא תיקנו בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף שמא מן הפטור על החיוב כוונתו דהא עיקר דינא בחלה מדאורייתא שתהא ניטלת לאחר הלישה בסוף אלא תקנתא דרבנן הוא שתטול בתחלה משעה שנותנת המים כדי שלא תהא חלה טמאה דאולי תטמא העיסה וכמו שכתבתי בשם הרא"ש ז"ל וא"כ בתקנה הזו שתקנו רבנן שתטול בתחלה בשעה שהעיסה טהורה ואם לאחר כך יטמא העיסה יהא מן הטהור על הטמא וגם שלא מן המוקף דבשעה שתחול החלה אין זה מן המוקף וכבר כתבתי לעיל דמוקף ממש הוא דבשעה שתחול החלה הוא מחורר אבל הכא בשעה שתחול החלה אין זה מן המוקף ואע"פ דבשעת קריאת שם הוא נמי מן המוקף אבל אינו מן המוקף ממש אלא דחשיב נמי מן המוקף אבל מ"מ אינו מן המוקף ממש. וראיה לזה דמוקף ממש הוא דמחובר בשעה שחלה הקדושה ולא בשעת קריאת שם לחוד מהך מתניתין דטבול יום דמובא במס' נדה (דף ז' ע"א) שהבאתי לעיל אשה שהיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה ממנה חלתה מפרישתה ומניחתה בכפישה או באנחותא ומקפת וקורא לה שם מפני שהוא שם שלישי וכו' והא דצריך לכפישה או לאנחותא פירש"י ז"ל משום הכירא וקשה למה לן לאטרוחי כולי האי תקרא לה שם חלה בשעה שהיא קוצה עכשיו חלתה ממנה שתהיה חלה אחר שתניחנה בכפישה ויסולק ידיה מן הכלי ולמה אצרכוה רבנן שתהא קוצה חלתה ואח"כ כשתניחנה בכלי תקפה ותקרא לה שם כדי שתהא הקריאת שם במוקף. הא בשעה שקוצה ממנה חלתה אפשר לה לקרוא שם חלה על אחר כך שתניחנה בכפישה דבהכי חשיב מן המוקף ועלה בדעתי לחלק דלא דמי מתניתין דטבול יום המובא במס' נדה (דף ז) להך דפ' כשם דמס' סוטה (דף ל) דהתם שפיר אמרינן דקורא שם חלה לאחר שיהיה מופרש ומובדל ובהכי חשיב מן המוקף. דאי

איפשר לה למיעבד באופן אחר דהיינו דתקרא שם בשעה שתחול השם דהא יהיה שלא מן המוקף דהא בשעה שתחול השם אי איפשר להקפות דהא תטמא ע"כ בע"כ תקרא שם בשעת מחובר שתחול השם אחר שיהיה מופרש ומובדל וחשיב מוקף מה שקריאת השם הוא במחובר אע"פ שלא חלה עדיין השם. והגם דעיקר מוקף הוא בוודאי בשעה שחל השם [דבלא"ה הסברא נותנת כן כיון דבעינן השם חלה בשעת הקפה ע"כ דעיקר מצותו שתחול אז השם חלה]. אבל מכיון דאי אפשר בשעה שתחול השם להקפות אז ע"כ סמכינן על קריאת השם לבד דבזה נמי חשיב מוקף. אבל במתניתין דטבול יום דשפיר מצי לקיים בשעת הקפה ממש להטיל עליו השם חלה שיהיה אז חלה עליה הקדושה בוודאי שפיר טפי עדיף שיהא מקפה בכפישה ויקרא עליו אז שם חלה שיחול הקדושה בשעת הקפה ממש ול"ד להא דבפ' כשם במס' סוטה (דף ל') הנ"ל דהתם אי אפשר למיעבד טפי אבל הכא מכיון דאפשר ליה למיעבד הקפה גמורה שפיר עביד ורק כ"ז דווקא באם דס"ל דבענין קריאת שם חלה נמי בעינן מן המוקף והגם דעיקר מצות מן המוקף ילפינן מן הקרא דוהרמותם ממנו והתם לא כתיב רק הרמה דהוא רק הפרשה לחוד מ"מ ס"ל דגם הקריאת שם חלה נמי צריך להיות מן המוקף. אז מחלקינן כה"ג כיון דבאמת קפדינן על השם חלה נמי דיהא מן המוקף ע"כ ס"ל הגם דע"י שקורא עליו רק השם ועדיין לא חלה השם עליו מ"מ נמי מן המוקף יחשב. אבל המוקף גמור הוא דיהא השם חל עליו מן המוקף. אבל אי ס"ל דלא בעינן מן המוקף כלל על השם דבקרא לא כתיב רק והרמותם דהוא רק הפרשה לחוד אז לא נוכל לחלק בהכי דנימא דהגם דלא בעינן השם מן המוקף כי אם ההפרשה בלבדה דוהרמותם ממנו כתיב ולא בעינן כלל השם מן המוקף כי אם ההרמה לחוד בעינן מן המוקף מ"מ העיקר המצוה דמוקף שיהא ג"כ השם מן המוקף ז"א כיון דלא כתיב כלל בקרא דבעינן השם מן המוקף כי אם ההרמה א"כ מנ"ל דעיקר מצותו שיהא השם מן המוקף ע"כ לא יכלו התוס' והר"ש ז"ל לחלק בין דינא דמתניתין דטבול יום לפ' כשם במס' סוטה הנ"ל דלעולם בענין השם לא בעינן מן המוקף משום דוהרמותם ממנו כתיב ולא בעינן רק ההרמה לחוד ולא מצינו שום מצוה מן המוקף על השם רק בדינא דמתניתין דטבול יום כיון דמצינו למיעבד השם בשעת הקפה שפיר עבדינן דהכי עדיף טפי כי כן עיקר מצותו. ז"א דמנין לנו שעיקר מצותו שיהא השם בשעת הקפה כיון דבענין השם לא בעינן כלל הקפה דבקרא דמן המוקף לא כתיב רק והרמותם ע"כ לא מצינן לחלק בהכי. רק לבתר דס"ל דבענין השם נמי בעינן מן המוקף דאע"ג דכתיב והרמותם הוי השם נמי במשמע. א"כ לפ"ז בוודאי עיקר המצוה שתחול השם בשעת הקפה ע"כ הגם דבקריאת שם לבד נמי מן המוקף יחשב ובהכי

מיתוקמא מתניתין דמובא בפ' כשם. אבל מ"מ עיקר מצותו שתחול השם בשעת המוקף ע"כ במתניתין דטבול יום כיון דאפשר למיעבד שתחול השם בשעת הקרבה שפיר עדיף טפי. זה עלה בדעתי לתרוצי מתניתין דטבול יום והא דפ' כשם וזה הוי סברא ישרה. ואחר כתבי זאת האיר ה' את עיני וראיתי בהרא"ש במס' טבול יום דמקשה קושייתן דמתרץ נמי כתירוץ הר"ש ז"ל דבענין השם נמי בעינן מן המוקף והתם בפ' כשם מיירי דאמר שתהיה החלה לאחר שיהא מופרש ומובדל ומקשה קושייתן וז"ל שם והכא לא מצי למימר הכי דא"כ תטמא בידה הילכך בעי הקפה בשעת קריאת שם עכ"ל ולכאורה דבריו סתומים וחתומים דמאי מתרץ דלפיכך במס' טבול יום לא מצי למימר דתהיה חלה לאח"כ דא"כ תטמא בידה וקשה הא מצי למימר דתהיה חלה אחר שתניח בכפישה. ויגעתי להבין דבריו הקדושים. ונראה דה"פ דהענין דנקרא מוקף כשאמר בשעת החיבור שתהיה חלה לאחר שתהיה מופרש ומובדל היינו דווקא שתהיה חלה תומ"י כשתהיה מופרש ומובדל אבל אם תומ"י כשתהיה מובדל לא תהיה ג"כ חלה רק לאח"כ בזה לא נקרא מן המוקף. וכן מוכח דברי הר"ש ז"ל שכ' בקושייתו בזה"ל כיון שקוצה ממנה חלה ע"מ לקרות שם לאלתר מוקף קרינן וכו' אלמא דלכל הפחות יהא לאלתר חלה אבל לאח"כ לא. וה"נ בקריאת שם אם כשקורא שם במחובר שתהיה חלה לאלתר כשיהיה מופרש ומובדל אז שפיר חשיב מן המוקף אבל אם לאלתר לא יהיה חלה לא נקרא מוקף וע"כ זאת כוונת הרא"ש ז"ל כיון דאלתר לא תוכל לחול עליו שם חלה דתטמא בידה ורק לאח"כ שתניח בכפישה א"כ באופן זה לא נקרא מן המוקף. כן כוונת הרא"ש ז"ל וכ"כ בס' הגהת הרש"ש ז"ל במס' טבול יום בהגהותיו שכן כוונת הרא"ש ז"ל. א"כ לפי דעת הרא"ש ז"ל בנידון דידן בענין דלמדו את הכהנת לא נקרא כלל מן המוקף כיון דאי איפשר לחול החלה לאלתר משיהא מופרש ומובדל כי אם לאחר כך כשתעלה בגוש אחד ע"כ לא נקרא כלל מן המוקף וכן לדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל במס' נדה (דף ז' ע"א) דלא חלקו כלל דבקריאת השם שתחול לאחר שיהא מופרש ומובדל נקרא מן המוקף והמה לא חלקו בזה אלא דס"ל דבשעה שחל השם תהיה מן המוקף בוודאי בנידון דידן דלמדו את הכהנת לא הוי מן המוקף:

נמצא מן כל דברינו לעיל שיגענו להעמיד דברי הר"ש והרא"ש ז"ל עולה לשיטת הר"ש ז"ל בנידון דידן דלמדו את הכהנת דהוי מן המוקף ע"י קריאת השם במחובר שתחול לאחר שיהא מופרש ומובדל אבל מ"מ בפירוש תנינן במתניתין דטבול יום ומובא במס' נדה (דף ז ע"א) דקוצה הימנה חלתה ומניחתה בכפישה או באנחותא ומקפת וקורא לה שם ולא קורא השם חלה בשעה שקוצה במחובר ע"מ שתחול לאחר שתניח בכפישה

משום דעיקר מצות מן המוקף דבעינן בענין השם הוא שתחול השם בשעה שהוא מן המוקף ע"כ בלמדו את הכהנת הגם דהוי מן המוקף יחשב מ"מ אינו מן המוקף ממש. ולפיכך כתב הר"ש ז"ל במס' חלה דבענין דלמדו את הכהנת חשיב מן המוקף. אלמא דלא מחלק כחילוקא דהרא"ש ז"ל בין שתחול השם לאלתר או לאח"כ. ולפיכך ס"ל גבי למדו את הכהנת דנקרא מן המוקף הגם שתחול השם לאחר כך. אבל מ"מ אינו מן המוקף ממש כעיקר מצותו. ולפיכך שפיר ניחא קושייתן מן מתניתין דטבול יום. אבל להרא"ש ז"ל וכן לדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל במס' נדה (דף ז' ע"א) הנ"ל לא נקרא כלל מן המוקף גבי למדו את הכהנת מהא דכתב הרא"ש ז"ל בהלכות חלה דהא דגבי למדו את הכהנת נקרא מן המוקף הוא לאו משום דהוא מחובר בשעת קריאת שם שתחול שם חלה לאחר שיהא מופרש כמו שכ' הר"ש ז"ל ז"א דלאו משום לתא זה נקרא מן המוקף כיון דלא תחול שם חלה לאלתר אלא משום דלמסקנא בירושלמי בסוגיין דלר"ש בר אבדימי דלמפרע הוא קדוש נמצא דלמדו את הכהנת שתאמר במחובר הר"ז חלה על העיסה וכו' לכשתעלה גוש אחד ואז יהיה חלה הקדושה למפרע ונמצא דהוי מן המוקף ממש דהא חלה עליו השם חלה בשעת מחובר ממש. והר"ש ז"ל כתב לשיטתו דאפילו להו"א בשמעתין נמי חשיב מן המוקף:

ואחר שת"ל בארנו כל השיטות של רבותינו ז"ל נבוא לעומק הענין דידן ומדויק כל מלה ומלה אבל תיקנו בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף שמא מן הפטור על החיוב דמלת תיקנו מדויק דהא מן הדין צריך ליטול חלתה בסוף אלא שתיקנו רבנן משום שלא תטמא את העיסה ואצרכוה רבנן ליטול מן הטהור ולפ"ז אם באמת תטמא העיסה ולפום קס"ד ס"ל דלאו למפרע היא קדושה אלא לאחר שתעלה גוש אחד אז יהיה החלה שהופרש מן העיסה יהיה עלה שם חלה על העיסה טמאה א"כ תיקנו בחלה כלומר תיקנו רבנן בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כלומר לשיטת הרא"ש וכן לרבותינו בעלי התוס' ז"ל נקרא שלא מן המוקף כלום ולשיטת הר"ש ז"ל נקרא שלא מן המוקף ממש [כפי פי' הפ"מ ז"ל שלא מן המוקף ממש רק הוא ז"ל פי' דקאי על מתניתין דפ"ב דחלה וזה קשה מאד דלמאי הזכיר זה הכא כלל ואין לו ענין כאן אבל לפי דברינו שפיר עולה כהוגן ת"ל דהכא קאי בתקנה דתיקון רבנן הכא בכהנת גופא] ומסיים שמא מן הפטור על החיוב הוא כדברינו לעיל כיון דבחול דעיסת עצמה מרובה והמים יגעו לה' רבעים קמח. א"כ לאו בב"א קדוש החלה דעל העיסה קדוש תומ"י דנפטר מה שבידו וחולין אין פוטרין את הטבל כפי הירושלמי (דמס' תרומות פ"א) הנ"ל דהכא ל"ל כר"ח ברי' דר' הילל כאחת כיון דאמר הר"ז חלה

על העיסה נפטרה מה שבידו ועל הקמח הוא דווקא כשתעלה בגוש ע"כ לא מתוקמא רק בערבי שבתות דעיסתה מועטת מפני שזו מביאה וזו מביאה ונמצא דעל העיסה נמי לא תחול החלה רק כשישלים השיעור והוא כשתעלה בגוש לשיטת ר' יוסי דאוקים כר"ע וכפי הירושלמי (דפ"ד הנ"ל) וע"ז אמר ר' יונה דלא מסתברא דלא בחול אבל בע"ש צריכה לומר היא והטמא שבה כפירוש המפרש ז"ל דיהא חלה גם על הטמא למה עד שלא תעשה בגוש היא ניטלת לשם חלה משתעלה בגוש היא קדושה לשם חלה אם אומר את חוץ מן הטמא שבה נמצא טבל טמא מעורב בתלה מתוך שאתה אומר הוא והטמא שבה חולין טמאין הן לא מוטב להפריש מן הפטור על החיוב ולא יהא טבל טמא מעורב בחלה. כלומר דבע"ש דלא חל שם חלה על העיסה לאחר שהעיסה ג"כ תעלה בגוש אחד עם הקמח והשאור והקרץ א"כ ממילא לא נפטרה העיסה עד שתעלה בגוש ובב"א עם הקמח נמצא מה שבידו לא נפטרה לעולם דהא לא הורם חלה על העיסה רק כשתעלה בגוש ומה שבידו אינו עולה בגוש אחד עם הקמח והשאור והקרץ והעיסה נמצא דלא הורם חלה לעולם על מקצת העיסה הנשאר בידו דהא מה שבידו אינו עולה בגוש אחד והוא התנה בפירוש דיהיה חלה על העיסה דווקא כשתעלה בגוש אבל כ"ז שלא תעלה בגוש לא הורם חלה עלה. א"כ לפ"ז כשאומר חוץ מן הטמא שבה נמצא דטבל טמא מעורב בחלה והוה ליה למימר בפירוש דגם על הטמא שבו מפריש חלה ויהיה חלה גם על הטמא. ובשלמא בחול דעיסתה מרובה והעיסה נפטרה אפילו כשלא תעלה בגוש הגם דהוי חסרון דהוי מן הפטור על החיוב דהא אינו נעשה חלה בב"א ונמצא דכשאומר הר"ז חלה נפטרה מה שבידו וחולין אינן פוטרין את הטבל כההיא דירושלמי (במס' תרומות פ"א) הנ"ל אבל עי"ז נצמח מעלה דממילא נפטר מה שבידו דהא הוא אינו צריך לעלות בגוש אחד ע"כ שפיר קאמר חוץ מן הטמא שבו דאינו מקדש הטמא שבו לשם חלה אבל נפטר בהחלה שהוקדש בידו. ע"כ הגם דהוי מן הפטור על החיוב אבל עי"ז נצמח מעלה כיון דנפטר מה שבידו דאינו צריך לעלות בגוש אחד ממילא חולין מתוקנים הן חלק הטמא אבל בע"ש דהעיסה אינה נפטרת עד לאחר שתעלה בגוש אחד א"כ לפ"ז החלק הנשאר בידו לעולם אינו מתוקן צריך לומר אף על הטמא שבה כדי שלא יהא טבל טמא מעוריב בחלה וזה מדויק מאד אבל בע"ש צריכה לומר וכו' למה עד שלא תעשה גוש היא ניטלת לשם חלה. ומשתעשה גוש אחד היא קדושה לשם חלה. כלומר כיון דבע"ש דווקא משתעשה גוש אחד אז היא קדושה לשם חלה ולפ"ז אם אומר חוץ מן הטמא שבה נמצא טבל טמא מעורב בחלה וכדברינו ובשלמא בחול לאו משתעשה גוש אחד היא קדושה לשם חלה דהא על העיסה קדושה תומ"י אבל בערבי שבתות ע"כ

משתעשה גוש אחד נמצא טבל טמא מעורב בחלה נמצא דבע"ש יש מעלה וע"י המעלה נצמח חסרון ובחול יש חסרון וע"י החסרון נצמח מעלה לפיכך מקשה ר"י דמוקמית בע"ש ולא בחול מטעם החסרון דהוי מן הפטור על החיוב. הא בערבי שבתות איכא חסרון יותר גדול דהוא טבל טמא מעורב בחלה. וכי לא מוטב להפריש מן הפטור על החיוב ולא יהא טבל טמא מעורב בחלה. וע"ז אמר ר"ש בר אבדומא ולא למפרע היא קדושה מכיון שהיא קדושה למפרע כמפרשת מן החיוב על החיוב כלומר דהא אע"פ שמסיים לאחר שתעלה בגוש מ"מ כוונתו דלאחר שתעלה בגוש תהא קדושה למפרע ואף על הקמח ג"כ תהיה קדושה למפרע בשעת הרמה ונמצא דלא גרע הקמח מן העיסה דכל עיקר הטעם דהוי מן הפטור על החיוב דהא לא מצי למימר בב"א כמו דמשני ר"ח בדר"ה (בפ"א דמס' תרומות) דהא על העיסה מכיון שאמר הר"ז חלה נפטרה ונפטרה מה שבידו ועל הקמח אינה קדושה לשם חלה רק לאחר שתעלה בגוש ונמצא דלאו בב"א היא קדושה. אבל מכיון דאמרינן דלמפרע היא קדושה נמצא דהשאר שבידו נעשה חלה על הקמח בב"א כמו הראשונות על העיסה דהא למפרע היא קדושה. ועי' בסוגיא החמורה הזו ומתוך דברינו תמצא טעם בע"ה יתברך ודו"ק:

סליק פירקא בס"ד

פרק ד

הלכה ב

קב חדש מצרף קב דבר שנטלה חלתו מן האמצע מצרף ור' בון בר חייא בעי קב חלה מהו שיצטרף תני ר"ח בן שאול קב הקדש מצטרף קב חלה אינו מצטרף מה בין הקדש מה בין חלה הקדש ראוי לפדותו ולחייבו חלה אינה ראוי לפדותה ולחייבה ע"כ:

ולכאורה קשה הא תלה נמי ראוי ע"י שאלה לבא לידי חיוב וכי היכי דהקדש ראוי לפדותו כן חלה נמי ראוי לשאלה ולחייבה לכן הו"ל בחלה ג"כ להיות מצורף [וכן אליבא דרשב"ל יהיה ג"כ דינא חדתא בהקדש דהא לפום הך סברא דקאמר הגמ' דבהקדש ראוי לפדותו ולחייבו היינו דווקא בשהקדיש אחר הגילגול לכן הקדישה משגללגה ופדאה חייבת אבל אם הקדישה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ופדאה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה כדאיתא במשנה מפורשת לעיל (בפ"ג דמכילתן) ולפי הסברא דשאלה א"כ בהקדש נמי ראוי לשאלה ולחייבו אפילו הקדיש עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר. אליבא דרשב"ל יהיה זה חלוק בהקדש בין שאלה לפדיון דגרסינן בירושלמי (מס' מעשרות פ"ה ה"ג) וכן (בפ"ק דמכילתן) הממרח כריו של חבירו ר"י אמר נטבלו ורשב"ל

אמר לא נטבלו מתיב ר"י לרשב"ל והתנינן הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורין הרי גזבר כאחר הוא ואת אמרת מה שעשה עשוי א"ל תיפתר כמ"ד גיזבר כבעלים ע"כ. וא"כ אליבא דרשב"ל נמצא כל עיקר הפטור של גילגול הגיזבר משום דגיזבר כבעלים הא לא"ה הוי ממרח כריו של חבירו שלא מדעתו וכ"ז דווקא כשפדה מן הגיזבר נמצא דגילגול הגיזבר פוטר דכ"ז שלא נפדה הרי גיזבר כבעלים. אבל אי ישאל על ההקדש וזקן עוקר הנדר מעיקרא וכמאן דלא הוקדש מעולם דמי ולפיכך מחלקינן בבבלי וירושלמי (כתובות פ"ז) בין אם הלכה אצל חכם והתירה בין אצל רופא וריפא דזקן עוקר הנדר מעיקרא וכאילו לא היו עליה מעולם נדרים וא"כ הכא כשישאל על הקדש נמצא דאין גילגול הגיזבר פוטר דהא הוי ממרח כריו של חבירו שלא מדעתו דהא נמצא דלא היה עליה גזבר כבעלים]. וע"פ דעת הראב"ד ז"ל לשיטת הירושלמי היה מקום לתרוצי קושיתן דגרסינן (בפ"ג דמכילתן) א"ר בון ב"ח שני גוים שעשאו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין שלא היתה להן שעת חובה ונפטרו ב' ישראלים שעשאו ב' קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין שכבר היתה להן שעת חובה ונפטרו ע"כ וכן פסק הרמב"ם ז"ל (בפ"ז מה' ביכורים ה"ט) וז"ל אבל ב' ישראלים שעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו כל אחד על שלו פטורין שכבר היתה להם שעת חובה והם היו פטורין באותו שעה מפני שעשאוהו לחלק ע"כ וכ' הראב"ד ז"ל אין דבר זה מחוור ואם עשאו אותה לחלק והשלימו מאין לו שהוא פטור ומה בין זה לעושה עיסתו קבין והשיכן או שצרפן בסל שהם חייבין ואע"פ שראה כן בירושלמי אין השכל נותן לסמוך עליו ועוד דקיי"ל אין דיחוי אצל מצות ואחד זה ואחד זה כיון שהשלים עליו חייב עכ"ל וכ' הכ"מ ז"ל דלא דמי לעושה עיסתו קבין משום דהכא היה כשיעור ואעפ"כ עשאוהו לחלק הרי זה דומה להורמו חלתה עיי"ש תוכן כוונתו דהכא שעת הגילגול היה בפטור ומסיק הכ"מ ז"ל ואין זה ענין לדיחוי אצל מצות עכ"ל עיי"ש. נמצא דלדעת הראב"ד ז"ל הוא דלשיטת הירושלמי דיש דיחוי אצל מצות ולפיכך כתב דאין לסמוך בזה על הירושלמי משום דאנן קיי"ל דאין דיחוי אצל מצות. ואבל שיטת הירושלמי בזה דיש דיחוי אצל מצות ומכיון דהיתה להן שעת חובה ונפטרו נפטרו לעולם. א"כ לפ"ז שפיר ניחא הירושלמי דנידון דידן משום דלכאורה קשה למ"ד דס"ל דיש דיחוי אצל מצות מה יעשה בהך מתניתין הקדישה משגלגלה ופדאה חייבת וקשה הא לדעת הראב"ד ז"ל דזה הירושלמי הוא בענין יש דיחוי אצל מצות. אם כן לפ"ז קשה למה חייבת הא למ"ד דיש דיחוי אצל מצות בכיסהו הרוח ונתגלתה פטור מלכסות משום דיש דיחוי אצל מצות וכיון שנפטר ונדחה ממנו מצות כיסוי שוב אין עליו חיוב מצות כיסוי והכא

נמי דכוותיה כיון דלאחר הגילגול הקדישה ונדחה ממנו מצות חלה א"כ אין עליו שוב חיוב מצות חלה. אבל ז"א דהקדיש לאחר החיוב ונפטר על ידי שנכנס לרשות הקדש כשפודה אח"כ אין זה ענין דיחוי אצל מצות דדיחוי אצל מצות לא שייך רק כשהדבר הזה נדחה ממצותו לכן כיון דאדחי אדחי אבל הכא שנדחה ממצותו מפני שנכנס לרשות אחר ואין על האחר החיוב הזה לכן כשחוזר לידו אין ענין לדיחוי אצל מצות. דהא דהיה פטור מתחילה במצות חלה משום דלא היה שלו. והגע עצמך אם מכר את העיסה לאחר ונדחה ממנו מצות חלה כשקנה אותה אח"כ בוודאי חוזר לחיובו. וה"נ הא דנדחה ממנו המצוה דחלה משום דלא היה שלו אלא של הקדש ואין עליו חיוב חלה בעיסת הקדש דהקדש לאו בר חיוב דחלה והלכך כשקנה מן ההקדש לא נקרא דיחוי אצל מצות דהלא לא נדחה המצוה כי אם ההקדש נדחה מן המצוה ולא נקרא שהמצוה נדחית אלא דליכא מי שיתחייב בהמצוה ע"כ אין זה בכלל דיחוי מצוה כי המצוה לא נדחית כי אם דליכא מי שיתחייב במצוה. והוא דבר ברור וראיה עצומה מן המשנה הזאת (דפ"ג דמכילתן) דהקדיש משגלגלה ופדאה דחייב ולא מוכח מזה בשום דוכתא דאין דיחוי במצות וכן באמת תקשה מזה למ"ד דס"ל דיש דיחוי במצות אבל הסברא פשוטה דזה לא נקרא דיחוי מצוה דלא היה שום דיחוי במצוה כי אם דלא היה מי שיתחייב בהמצוה:

ע"כ לא מצי הירושלמי לשיטתו למימר דחלה מצטרף משום דראוי לבוא לכלל חיוב ע"י שאלה כמו בהקדש דמצטרף משום הך טעמא דראוי לבוא לידי חיוב ע"י פדיון ז"א דגרסינן במס' זבחים (דף י"ב ע"ב) בעי ר' ירמיה אכל חלב והפריש קרבן והורו ב"ד שחלב מותר וחזרו בהם מי הוי דיחוי ע"כ אלמא דזה נקרא דיחוי מה שהורו ב"ד שחלב מותר וכמ"ש התוס' ז"ל אף על גב דבטעות אידחי אפ"ה הוי דיחוי עיי"ש. וא"כ הכא דישאל על הקדשו ויעשה הקדש טעות האיך יחזור לחיובו הא לשיטת הירושלמי דב' ישראלים שעשו ב' קבין וכו' דפטורין משום שכבר היתה להם שעת חובה ונפטרו ולשיטת הראב"ד ז"ל משום דיש דיחוי אצל מצות אם כן האיך יתחייב בחלה ע"י שאלה דהא דמי לב' ישראלים שעשאו ב' קבין וחלקו דפטור לעולם משום שכבר היתה להם שעת חובה ונפטרו וע"כ פטורים לעולם משום דיש דיחוי אצל מצות וכבר נפטרה העיסה ועצם המצוה כבר נדחית. וא"כ ה"נ דכוותיה דהא כבר הורמה חלה מן העיסה ונפטרה העיסה מן חלה ונדחית ממצותה וכיון שכבר היתה לה שעת חובה ונפטרה נפטרה לעולם ואפילו שישאל אח"כ ונמצא דהוי מעיקרא פטורה בטעות הא קיי"ל דלמ"ד דיש דיחוי במצות אף דיחוי בטעות הוי דיחוי והכא דיחוי גמור היה רק בטעות ודמי לאילו עשה עיסה מה' רבעים ונתחייבה בחלה והורו ב"ד דה' רבעים פטורה מן החלה וחזרו

למ"ד דיש דיחוי אצל מצות הוי דיחוי דכבר נפטרה וא"כ לפ"ז לשיטת הירושלמי בב' ישראלים דעשו ב' קבין וחלקו והוסיפו כל אחד על שלו דפטור לא מהני הכא שאלה שיתחייב כיון שנפטרה ע"כ שפיר קאמר הגמ' מה בין הקדש מה בין חלה הקדש בידו לפדותו ולחייבו חלה אין בידו לפדותה ולחייבה ותיבת ולחייבו דייקא דהקדש ראוי לבא לחיוב על ידי פדיה דלא נקרא דיחוי דנאמר דכבר היה לה שעת חובה ונפטרה ז"א דהא לא שייך בזה דיחוי אצל מצות כמו שכתבתי כי גוף העיסה לא נדחית ממצותה רק דלא היה מי שיתחייב אבל גוף העיסה לא נדחית ולפיכך שפיר ע"י פדיון חייב אבל בחלה אין אתה יכול לחייבו ע"י פדיון וה"ה דשאלה נמי לא תחייבה ורק נקט דבר והיפוכו כיון דנקט גבי הקדש פדיון דהתם עדיף טפי למימר פדיון דהא פדיון קדשים מצוה היא אבל שאלה אינו מצוה דהא אדרבה אין נשאלין על הקדשות אלא מדוחק לפיכך שפיר טפי בידו להביא עיסת הקדש לחיוב ע"י פדיון מע"י שאלה ע"כ נקט גבי הקדש פדיון ולפיכך מסיק בחלה דאינו ראוי לבוא לחיוב ע"י פדיון דהא לשיטת הירושלמי הוי כב' ישראלים שעשאו ב' קבין וחלקו והוסיפו דפטורין לעולם מכיון שנפטרו נפטרו מטעם דיש דיחוי אצל מצות א"כ ה"ה בשאלה נמי דדיחוי בטעות נמי הוי דיחוי כדאיתא במס' זבחים (דף י"ב ע"ב) הנ"ל ונמצא דשפיר אזיל הירושלמי לשיטתו לשיטת הראב"ד ז"ל בירושלמי. ולדעת הרמב"ם ז"ל ע"פ הכ"מ ז"ל דכתב דיש לסמוך לענין דינא על הירושלמי הזה משום דאין זה ענין לדיחוי אצל מצות דהכא משום שעשאו מתחילה לחלק וע"כ בשעת חיוב דהגלגול פטורה היתה וכמו כל הגלגולין דפטורין כמו דהקדש וכדומה. אבל הירושלמי לא ס"ל דיש דיחוי אצל מצות מ"מ שפיר מצינן לתרוצי קושיא דידן דדווקא הקדש מצרף משום דראוי לבוא לידי חיוב ע"י פדיון אבל חלה דאינו ראוי לפדיון ואינו ראוי לבוא לידי חיוב רק על ידי שאלה לא מצטרף משום דאינו בידו דהא קיי"ל אין נשאלין על הקדשות אלא מדוחק (עיין ביו"ד סי' כ"ג ובש"ך ז"ל סי' שכ"ג) אבל כשאינו מדוחק אסור לישאל עליו ע"כ אינו בידו לשאול עליו הגם דאם עבר ושאל עליו הוי שאלה מ"מ איננו בידו נקרא. וע"כ אינו מצטרף רק כשראוי לבא לידי חיוב ע"י פדיון משום דהוי בידו אף לכתחילה אבל לא על ידי שאליה משום דאינו בידו לכתחילה. וכן הא דבמס' פסחים (דף מ"ו ע"ב) הואיל ואי בעי מיתשיל עלי' הוי ממוניה וחשבינן ליה כשלו כתבו האחרונים ז"ל דזה דווקא בחמץ משום לאו דבל יראה וכאשר נביא דבריהם ז"ל אי"ה לקמן בשיטה דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט. ובלא"ה רש"י ז"ל לא גריס כלל זה עיין בפסחים (בדף מ"ח ע"א) הנ"ל ויש בכאן אריכות דברים ואכמ"ל ודו"ק: